

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1890.

Första Kammaren.

N:o 35.

Onsdagen den 7 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 30 sistlidne april.

Anmälades och bordlades
statsutskottets utlåtanden:

n:o 66, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående ordnande af den allmänna och enskilda helso- och sjukvården i riket äfvensom i ämnet väckta motioner; och

n:o 67, i anledning af väckt motion om beviljande af ett ordinarie förslagsanslag af högst 15,000 kronor för utgifvande af en tidning för legala tillkännagifvanden, m. m.;

bevillningsutskottets memorial n:o 13, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut rörande 11 och 12 punkterna af utskottets betänkande n:o 7, angående tullbevillningen;

bankoutskottets memorial n:o 14, med förslag till voteringsproposition med anledning af kamrarnes olika beslut i fråga om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken;

lagutskottets memorial och utlåtande:

n:o 51, i anledning af dels återremiss i åtskilliga afseenden af utskottets utlåtande n:o 44, öfver ej mindre Kongl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen och till lag angående ändring i vissa delar af strafflagen för krigsmagten den 7 oktober 1881 än äfven väckta motioner om ändring i strafflagen, dels ock kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande särskilda delar af samma utlåtande; och

n:o 52, i anledning af väckt motion om ändring af 6 § i förordningen angående straffarbetes och fängelsestraffs verkställande i enrum den 21 december 1857 m. m.; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 11, i anledning af motioner angående förändringar i kongl. förordningen den 24 oktober 1885 rörande försäljning af vin, maltdrycker, kokadt kaffe och andra tillagade, icke spirituösa drycker.

Vid föredragning af statsutskottets den 5 i denna månad bordlagda memorial:

n:o 64, med förslag till åtskilliga stadganden, hvilka böra införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret, och

n:o 65, angående väckt förslag om gratifikation åt f. d. kanlisten C. W. Malm,

biföll kammaren hvad utskottet i nämnda memorial hemställt.

Vid föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts den 5 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 10, i anledning af väckt motion angående väghållningsbesväret, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

*Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.*

Föredrogs å nyo konstitutionsutskottets den 30 sistlidne april och den 3 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion om tillägg till § 16 regeringsformen.

Herr Mankell: Det ärade konstitutionsutskottet har såsom allmänt och hufvudsakligt skäl för afslag å den föreliggande motionen anført, att församlingsfriheten hos oss skulle vara så gifven, att ingen särskild lagstiftning och allra minst någon grundlagsförändring till dess betryggande vore behöflig.

Denna förutsättning är likväl, enligt min åsigt, så långt ifrån befogad, att tvärt om senare tiders tilldragelser utvisa, att nämnda viktiga rättighet blifvit hos oss på flerehanda sätt inskränkt och kringskuren. Och detta har skett dels genom lagstiftningen, dels genom det oefterrätliga sätt, hvarpå myndigheterna tolkat och tillämpat gällande lagar och författningar.

Med afseende på lagstiftningen torde vara allmänt bekant, huruledes 1862—1863 års Riksdag, i öfverensstämmelse med dåvarande konstitutionskotts mening, men i strid med Kongl. Maj:ts förslag, gaf 14 § 10 kap. strafflagen en sådan lydelse, att intet *i förväg lagdt* hinder mot församlingsfriheten genom anmälningsskyldighet finde ifrågakomma.

Lika bekant torde likväl vara, huruledes Kongl. Maj:t på den administrativa lagstiftningens väg, i strid med Riksdagens mening, i 1868 års ordningsstadga för rikets städer, införde en ganska vidsträckt och besvärande anmälningsskyldighet för allmänna sammankomster, som mycket liknade tillståndets inhemtande, och förbud för vissa sammankomsters förnyande, äfvensom huruledes denna inskränkning genom 1886 års tillägg utsträcktes till vissa delar af landsbygden.

Till församlingsfriheten hör emellertid icke allenast rättigheten att, utan i förväg lagda hinder, få församlas, utan äfven att med sammankomsten få fortfara, hvilket utgör vilkoret för yttrandefrihetens åtnjutande. Detta afsågs äfven i nämnda 14 § genom stad-

gandet, att myndigheterna visserligen icke skulle förvägras tillträde till sammankomst, men densamma ej få upplösas så länge intet mot lag och allmän ordning stridande dervid förekom. Härmed har likvisst Kongl. Maj:t icke varit belåten, utan två gånger försökt inleda Riksdagen i en lagstiftning, genom hvilken nämnda bestämmelse i väsentlig mån skulle blifvit skärpt, fastän det icke alldeles lyckats. Första gången var det 1887, då Kongl. Maj:t föreslog det tillägg till strafflagen, hvarigenom upplösning äfven skulle få ega rum, då uppmaning till våld mot person eller egendom förekommit, och hvarvid den förra § 14 fick nummer 15 och det nya stadgandet i dess ställe insattes.

Andra gången skedde det 1889, då genom den s. k. »munkorgslagen» en ytterligare inskränkning var tillämnad, hvilken alldeles skulle hafva tillintetgjort yttrandefriheten, om den i sin helhet blifvit antagen. Men äfven i sitt nu gällande skick innebär den en farlig möjlighet till kränkning af densamma, då upplösning kan ega rum vid uppmaning till s. k. annat brott, som i strafflagen afses, eller vid förledande till ohörsamhet mot lag eller laga myndigheter.

Trots församlingsfrihetens, enligt utskottets förmenande, gifna beskaffenhet, har man således hos regeringen iakttagit ett bestämdt sträfvande att i möjligaste mån kringskära densamma. Och uppmuntrade häraf hafva äfven underordnade myndigheter tagit sig för att på egen hand lagstifta i samma riktning. Såsom exempel härpå må det tillåtas mig erinra om tvenne kommunalstämmobeslut, hvilka på senare tider väckt mycken uppmärksamhet, nemligen St: Johannis och Hycklinge kommuners, båda belägna i Linköpings län.

Enligt det förra stadgades vitesförbud mot anordnandet af eller upplåtandet af plats inom socknen för offentliga möten, till hvilkas hållande kommunalnämnden ej gifvit sitt bifall. Detta beslut vann länsstyrelsens bifall, en åtgärd som nyliken blifvit gjord till föremål för en anmälan hos justitieombudsmannen.

Men ännu märkligare är den lagstiftningsåtgärd, som kommunalstämman i Hycklinge kommun trots sig kunna företaga, genom att den 31 mars innevarande år antaga följande ordningsstadgande att gälla inom socknen, och hvilket är af en så besynnerlig beskaffenhet, att jag ber om tillstånd att för kammaren få uppläsa detsamma.

Det lyder som följer:

1:o. Hvar och en person, som inom Hycklinge kommun ombestyres eller föranstaltar offentliga möten, hvilka ej äro till andliga andaktsöfningar att hänföra eller i lag påbudna, hvilka genom tidningar, anslag eller annorlunda kungöras, utan att hafva hos kommunalnämnden först detta anmält och dess tillstånd dertill utverkat, skall för hvarje gång sådant sker böta från 5 till 20 kronor; samt

2:o. Att hvar och en person inom Hycklinge kommun, som upplåter hus eller plats för sådana möten, utan att förut hafva utverkat kommunalnämndens tillåtelse, vare jemväl till enahanda böter förfallen; och

3:o. Förståndigas kommunalnämnden att noga tillse, att inga möten, som äro ledande till något orättvist eller ondt, tillåtas.»

Nu hemställer jag till den ärade kammaren, huru vida, om kom-

*Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
(Forts.)*

munalstämorna på detta sätt öfver allt skulle börja lagstifta om församlingsfriheten, densamma kan anses betryggad, samt huru vida man icke bör sätta en dam för dylika egenmäktiga tilltag. Detta sista beslut blef visserligen hos Konungens befallningshafvande öfverklagat, men någon säkerhet förefinnes ej, att icke nämnda myndighet äfven stadfäster detsamma.

De anmärkta missförhållandena hafva ytterligare förvärrats genom det i många fall oeffterrättliga sätt, hvarpå underordnade myndigheter tolkat och tillämpat gällande lagar och förordningar. I det afseendet tror jag mig blott behöfva hänvisa på allmänt bekanta tilldragelser under de senaste åren, hvarigenom dels tillstånd till sammankomst godtyckligt blifvit vägradt, dels sammankomst utan tillfredsställande grund blifvit upplöst.

Jag vill ej upptaga kammarens tid med anförande af eu mängd dylika fall, och kan i afseende på deras befintlighet icke erbjuda vittnesförhör eller utslag af laga domstol, utan måste nöja mig med en hänvisning till tidningarne samt i öfrigt åberopa mig på det gamla ordspråket, »att känd sak är så god som bevittnad.» Jag vill blott anmärka, att missförhållandet väsentligen förvärrats derigenom, att klagomål hos vederbörande myndigheter vanligtvis icke upptagits, eller åtminstone ej ledt till någon åtgärd, annat än på sista tiderna, undantagsvis i några få fall.

I själfva verket har församlingsfriheten under några år helt och hållet berott på underordnade myndigheters godtycke, hvilka öfvergrepp ingalunda kunnat ursäktas derigenom, att de företrädesvis varit rigtade mot socialister och utilister. Ty äfven desse äro medborgare, som böra hafva sina medborgerliga rättigheter oförkränkta. Och hvad myndigheterna opåtaladt fått tillåta sig mot dem, det kunna de äfven vid annat tillfälle tillåta sig mot öfrige medborgare.

Emellertid vill jag begagna detta tillfälle att mot dessa öfvergrepp härstädes inlägga en bestämd och kraftig protest. Men på samma gång jag det gör, anser jag mig äfven skyldig att medgifva, att det förefaller mig, som om öfvergreppen sedan den nuvarande statsministerns tillkomst till regementet i någon mån förminskats. Är detta förhållandet, har jag i det hänseendet icke tagit miste, då ber jag att få framföra min tacksamhet.

Emellertid är det klart, att en så vigtig, medborgerlig rättighet som församlingsfriheten icke bör få vara beroende af vexlande ministerers olika uppfattning af dess omfång och beskaffenhet, utan måste vara stadfästad genom klar och tydlig lag.

Jag kommer med anledning deraf till utskottets *andra* hufvudsak för sitt afstyrkande af motionen, nemligen att möjligen en ändring i ordningsstadgan vore behöfelig, men ingalunda något tillägg till grundlagen. I det hänseendet vågar jag vara af en alldeles motsatt tanke med utskottet. Ty enligt min åsigt bör icke blott ett tillägg göras till grundlagen, utan äfven strafflagen ändras i den riktningen, att den gamla ordalydelsen af § 14 kap. 10 återinföres, och slutligen derjemte det stycke i ordningsstadgan för rikets städer borttages, som gifvit anledning till ingreppen i församlingsrätten

Lika väl som tryckfriheten, oakadt för densamma finnes en sär-

skild grundlag med namn tryckfrihetsförordningen, är betryggad genom 86 § regeringsformen, lika väl bör församlingsfriheten på samma sätt kringgärdas. I det fallet delar jag helt och hållet motionärernas åsigt, äfvensom i det hänseendet, att bestämmelserna i afseende på församlingsfrihetens utöfvande icke böra få stängas genom administrativ lagstiftning, utan genom lag, stiftad af Konung och Riksdag gemensamt.

*Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
(Forts.)*

Men om jag således i dessa hänseenden delar motionärernas åsigt, kan jag icke i allo instämma i afseende på lämpligheten af den formulering, som de gifvit sitt förslag till tillägg i grundlagen. Mig förefaller, som om denna formulering vore både otillfredsställande och allt för beskedlig. Motionärerna säga, såsom herrarne erinra sig:

»Ej må det förmenas svenske medborgare att sammankomma för öfverläggning i allmänt eller enskildt ärende. De föreskrifter, som erfordras till förekommande af *missbruk* af denna församlingsrätt, meddelas i lag, som stiftas af Konungen och Riksdagen gemensamt.»

Formuleringen är aldeles för obestämd. Uttrycket *förmenas* kan tydas, som om det vore fråga om någon eftergift, och i en grundlagsparagraf bör vid formuleringen af densamma icke något *missbruk* förutsättas. Då ber jag att för jemförelses skull få läsa upp de kraftiga och tydliga ordalag, hvarigenom tryckfriheten i 86 § regeringsformen kringgärdas. Paragrafen lyder: »Med tryckfrihet förstås hvarje svensk mans rättighet att, utan några af den offentliga magten i förväg lagda hinder, utgifva skrifter, att sedermera endast inför laglig domstol kunna tilltalas för deras innehåll, och att icke i annat fall kunna därför straffas, än om detta innehåll strider emot tydlig lag, gifven att bevara allmänt lugn, utan att återhålla allmän upplysning o. s. v.» Något dylikt skulle jag hafva velat hafva sagdt, och jag har gjort ett försök till formulering, som åtminstone uttrycker min mening och torde vara i någon mån mera tillfredsställande: »Med församlingsfrihet bör förstås svenske mäns rätt att utan föregående anmälan eller tillstånd sammankomma för öfverläggning om allmänt eller enskildt ärende samt att med öfverläggningen fortfara, så länge intet mot lag stridande förekommer. Närmare bestämmelser i afseende på denna rätts utöfvande meddelas genom lag, som stiftas af Konung och Riksdag gemensamt.»

Äfven i ett annat hänseende är jag icke öfverens med motionärerna, nemligen beträffande den plats, der tillägget borde intagas i grundlagen. Jag tror nemligen, i likhet med utskottet, att § 16 regeringsformen icke är rätta stället. Deremot förefaller det mig naturligt, att ett dylikt tillägg borde infogas strax efter den af mig upplästa paragrafen om tryckfriheten såsom ett andra moment till densamma. Då hade man de tvenne viktiga rättigheterna omnämnda på ett ställe och behöfde icke tillägga någon ny paragraf eller ändra den gamla numreringen.

Enär jag sålunda icke obetingadt kan instämma med motionärerna, hvilkas yrkande i alla händelser för närvarande ej torde hafva någon utsigt till framgång, och då jag icke vågar ifrågasätta, att den

Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
(Forts.)

af mig anförda formuleringen nu skulle kunna vinna denna kammares bifall, har jag, herr greve och talman, vid detta tillfälle icke något yrkande att göra; men jag vågar dock uttala mina varma sympatier för motionens syfte, äfvensom den förhoppningen, att den snart åter måtte uppstå i förnyad och förbättrad upplaga.

Herr Carlborg: Då den föregående ärade talaren icke framstälde något yrkande, kunde det vara öfverflödigt att uppräda till bemötande af hvad han yttrade; men jag vill ändå med några ord göra ett inlägg mot hvad så väl motionärerna som äfven den föregående talaren anförte.

Motionärerna hafva begärt ett tillägg till 16 § regeringsformen, delvis så lydande: »Ej må det förmenas svenske medborgare att sammankomma för öfverläggning i allmänt eller enskildt ärende».

Hafva på senare tider några omständigheter förekommit, som kunna gifva anledning till det antagandet, att svenske medborgares rätt att när som helst sammankomma skulle vara på något sätt hotad? Jag tror icke det.

Då den paragraf i grundlagen skrefs, som omnämner de så kallade allmänt medborgerliga rättigheterna, infördes der ingenting om församlingsrätten, emedan den ansågs lika sjelfskrifven och klar som rätten att inandas den luft, som omgifver oss. Det lagrum, som handlar om allmänna sammankomster, eller 10 kap. 14 § strafflagen, börjar också: sammankommer menigbet å landet eller i stad d. v. f. begagnar sig menighet af dess sjelfskrifna rätt att sammankomma till öfverläggning om allmänt eller menigheten särskildt rörande ärende; då må tillträde till sammankomsten ej offentlig myndighet förvägras. Ordalagen visa således tydligt, att församlingsrätten anses så sjelfklar och gifven, att det icke finnes något annat förbehåll stadgadt, än att myndigheterna ej må förvägras tillträde till sammankomsten. Således är ju uppenbart att förra tidens lagstiftare ansett, att icke något särskildt stadgande erfordrades angående svenske medborgares rätt att när som helst få sammankomma. För att denna rätt skall fritt få utöfas finnes dock ett vilkor så lydande, att vid sammankomst icke får förekomma något mot lag stridande eller allmän ordning störande. Detta vilkor skulle nog motionärerna helst se borttaget och deremot är väl motionen egentligen rigtad, på det socialister och andra folkuppviglare måtte kunna ostraffadt förbereda hvad af dem anses önskligt, den bestående samhällsordningens omstörtande. Jag tycker, att vi just i dessa dagar sett exempel på oinskränkt församlingsrätt, då tusen sinom tusen svenske medborgare utan inskränkning kunnat församla sig och tala fritt om sina angelägenheter och önskningsmål.

Jag har nu i likhet med utskottet sökt ådagalägga, att församlingsrätten är ett alldeles obestriddt faktum, som ingen svensk myndighet, så vidt för mig är känt, har sökt att tillintetgöra, och då torde något grundlagstadgande i den rigtning nu är i fråga långt ifrån att vara högst nödigt, hvilket erfordras för en grundlagsändring, icke ens vara nödigt, och jag vågar ifrågasätta till och med, huru vida det kan vara nyttigt; ty om i dessa upprörda tider ett grundlagsstadgande tillkom, hvarigenom den redan befintliga församlingsrätten yt-

terligare betonades, skulle det kunna gifva anledning till, att vissa folktalare ansågo sig kunna fara mera ohejdadt fram, än hittills varit förhållandet.

*Ifrågasa-
tillägg till §
16 rege-
rings-
formen.
(Forts.)*

Den föregående talaren anmärkte, att åtskilliga öfvergrepp blifvit begångna af underordnade myndigheter, gående derpå ut att inskränkningsrätten i församlingsrätten egt rum en och annan gång. Äfven om församlingsrätten blefve i grundlagen bestämd, tror jag icke, att man derigenom skulle kunna förekomma oförståndiga öfvergrepp af stadsfiskaler och andra vederbörande. Således tror jag icke heller, att bifall till motionen skulle i det hänseendet lända till någon nytta.

Det torde kunna vara åtskilligt mera att säga om denna sak, men jag tror att utskottet så tydligt vederlagt motionen, att jag icke har något vidare att anföra i frågan, utan ber att få hemställa om bifall till utskottets förslag, hvilket för öfrigt icke blifvit bestridt.

Herr Ekenman, Victor: Då den förste ärade talaren icke afslutade sitt anförande med något bestämdt formuleradt yrkande, kunde det ju synas icke vara synnerligen nödvändigt att yttra sig till försvar för utskottets uppfattning af denna sak, men då jag anser, att åtskilligt af hvad han sagt förtjenar ett bemötande, har jag äfven velat yttra några ord i denna fråga. När man *hörde* den ärade talaren yttra sig, skulle man nästan kunna komma till den uppfattningen, att det stode särdeles illa till inom vårt land med de medborgerliga friheterna i allmänhet och särskildt i fråga om församlingsfriheten, men jag ber att få säga, att då man *ser* sig kring och gör sig underrättad, huru förhållandena gestaltat sig, kommer man till ett helt annat resultat. Det förhåller sig icke såsom den ärade talaren framhållit; jag ber att derpå få taga till vittnen de massor af medborgare, som fritt och obehindradt sammantråda tidt och ofta för att rådgöra om sina angelägenheter, och, mine herrar, ej sällan äfven om hvad som *icke* borde vara deras angelägenheter, men lika fullt ega de frihet sammankomma, och för att åtnjuta denna rätt, hafva de icke något annat vilkor att uppfylla eller åligger något annat band, än att ordningen under sammankomsterna upprätthålles. De föreskrifter, som i detta afseende i författningarne lemnas, är af den beskaffenhet, att man väl icke med något skäl kan säga, att församlingsfriheten på något sätt derigenom hindras. De afse endast att förekomma, att själfsväldet tager öfverhand.

Hvad angår den ärade talarens yttrande, att han skulle kunna bevisa en hel del saker genom hvad de dagliga tidningarne innehållit, ber jag få säga, att det beviset kan jag för min del icke godkänna, ty man kan icke påstå, att allt hvad som står i tidningarne är riktigt; ej så sällan tror jag det inträffar, att referat äro vilseledande och origtiga, och de slutsatser, som dragas på grund af sådana referat, blifva ju också origtiga. Hvad talaren yttrade om en kommunalstämma — jag tror kommunen hette Hycklinge — som skulle hafva fattat ett lagstridigt beslut i afseende å församlingsrätten, torde icke vara af vikt, ty om beslutet är olagligt, kan det ju aldrig godkännas af vederbörande myndigheter. Men i alla fall är beslutet träffadt på grund af kommunallagarne, och om äfven lagen rörande försam-

Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
(Forts.)

lingsfrihet stiftades, på sätt nu föreslagits lärer väl detta ej omöjliggöra, att den sålunda stiftade lagen vid något särskildt fall tillämpades på ett mindre riktigt sätt, likasom med nu varande stadganden, enligt talarens uppgift, skall hafva skett i Hycklinge. Talarens anförande i denna del är också därför, enligt min mening, utan all betydelse å föreliggande fråga.

Utaf allt detta kan jag således ej rubbas i min åsigt, att ifrågasatt varande lagförändring icke är behöflig och att den sålunda bör afstyrkas.

Jag vet väl, att kammarens beslut, som nog kommer att gå i samma riktning, naturligtvis denna gången liksom förut, då anlopp mot grundlagen blifvit afvisade och yrkanden om förändring i kammarnes sammansättning och dylikt afslagits, skall beledsagas från dem, som denna gång sett sina önskingar utan framgång, af det vanliga talet om Första Kammarens hårdnackade motstånd mot alla framsteg. Jag tilltror mig visst icke att på något vis kunna korrigera deras uppfattning, men jag vill dock uttala min tanke om anledningen, hvarför dessa påyrkade så kallade reformer icke godkännas, och den är, att de icke hafva den innebörd, som en reform bör ega. Reformen, särdeles beträffande grundlagen, måste vara mer än förändringar; de måste innebära en förbättring och en förbättring, som är af nationen insedd och påkallad. Tror nu någon — jag tror det icke för min del — att nationens djupa lager, de som stå utanför de mera lätttrörliga förhållandena i de stora städerna, skulle med nöje se åtgärder vidtagas för att släppa efter och lätta ställningen för rörelser, som de i grund och botten icke gilla? Nej, jag tror snarare, att deras uppfattning går i motsatt riktning.

Jag skulle knapp behöfva säga mer; jag vill blott tillika påvisa, att förslaget tillkommit under en mycket illa vald tidpunkt. När man ser den oro, som stormar högt der ute i främmande länder, och hvaraf äfven vi i vårt land förnummit några svaga böljeslag, så manas ovilkorligen statsmannen till försigtighet och ertertanke, men ingalunda till något som går i den riktning, hvilken af motionärernas förslag antydes.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Borg: Jag har begärt ordet för att anmäla ett par adresser, som blifvit ställda till mig med anmodan att understödja föreliggande motioner. De hafva utgått från Helsingborgs Industri- och Arbetareförening samt Filborna vid derstädes hållna allmänna möten. Emellertid ber jag att till hvad herr Mankell i frågan yttrade, hvari jag hufvudsakligen instämmer, få tillägga, att jag högeligen beklagar, att icke konstitutionsutskottet funnit anledning att uttala ett ogillande af hvad som mot församlingsfriheten förekommit här och der i landet, ej heller funnit för godt föreslå en grundlagsförändring, hvarigenom nämnda frihet kunnat tryggas. Jag finner det sorgligt icke minst därför, att under tusen år svenska folket åtnjutit församlingsfrihet, hvilken varit så obegränsad, att man till och med beväpnad fått komma till allmänna möten. Det torde än mindre nu vara anledning att på något sätt söka upphäfva eller lägga hinder i vägen för för-

samlingsrätten, som under loppet af hela vår historia, äfven under de senaste regenterna, varit oanfäktad. Det vore sorgligt, om man inskränkte denna rätt, därför att några kringresande studenter och gesäller kommit åtskillige vederbörande att tappa koncepterna. Det skulle icke anstå svenska folket att beträda en sådan bana. Jag är ock öfvertygad om, att man icke skall låta ett så upplyst och laglydigt folk som det svenska umgälla hvad en eller annan yttrat, men låta en hvar fritt uttala sig utan att därför dragas inför rätta och inspärrias i fängelse såsom det händt, för yttranden, stundom, låt vara, af tvetydig natur, men i alla fall af sådan beskaffenhet, att de varit ofarliga för landets lugn och frid.

Vid denna protest mot konstitutionsutskottets utlåtande i ämnet har jag icke något yrkande att göra; skulle jag det hafva, blefve det, att utlåtandet *med ogillande* lades till handlingarne.

Friherre Klinckowström: Jag har begärt ordet för att få till dagens protokoll antecknad, att jag vidhåller den åsigten, att hvad motionärerna har begärt såsom ett tillägg till § 16 regeringsformen, nemligen att det icke må förmenas svenske medborgare att sammankomma och överlägga om allmänna och enskilda ärenden, är både högst nödigt och nyttigt samt möjligt att verkställa. Det kan så mycket mindre vara aldeles obefogadt att få en af svenska folkets förnämsta medborgerliga rättigheter utaf grundlagen skyddad och försvarad, som Kongl. Maj:t sjelf på sätt och vis, enligt hvad af andra stycket pagina 2 i detta betänkande framgår, till strafflagens 10 kapitel 14 § föreslagit ett snarlikt tillägg, som likväl, så vidt jag kan förstå, icke deri upptagits. De bevis, konstitutionsutskottet anför därför, att detta tillägg skulle hvarken vara nödigt eller nyttigt, synas mig vara mer än lofligt skrala. Det säges nemligen att det »skulle innebära ett för § 16 i öfrigt främmande reglerande af Konungens och Riksdagens inbördes magtställning». Ja, mine herrar, är det icke något bättre skäl, som utskottet har för sin vägran att gifva ett klart uttryck åt en så ofantligt vigtig medborgerlig rättighet för svenske män, nemligen att sammankomma för att överlägga om allmänna angelägenheter, så tror jag, att det snarare är ett bevis för att utskottet icke har något verkligt skäl att anföra. Utskottet säger visserligen, att behovet af en dylik grundlagsförändring kan icke anses vara ådagalagdt. Men blotta tanken att församlingsrätten icke för närvarande är skyddad på annat sätt, än att den *anses* vara skyddad, ty mig veterligen finnes hvarken något grundlags- eller annat lagstadgande af sådan skyddande art, tyckes mig vara ett mer än tillräckligt bevis derom, att en sådan bestämmelse borde i grundlagen upptagas på sätt här verkligen föreslagits, för att sedermera de föreskrifter, som erfordras till förekommande af missbruk af denna rätt, må i lag, som stiftas af Konung och Riksdag gemensamt, meddelas. Det är icke likgiltigt, om en för svenska folkets fri- och rättigheter vigtig bestämmelse finnes nedlagd i civillag eller i lag af grundlags natur. Hvar och en af Eder, mine herrar, känner tillräckligt, huru grundlag stiftas och förändras, samt huru civillag stiftas och förändras, och skillnaden mellan dessa båda sätt att gå till väga är ju tillräckligt

*Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
tillägg till §
16 regerings-
formen.
Forts.)*

stor och betecknande för att för den, som vill se, visa att ett stadgande i grundlagen är mera skyddande och mera omgärdadt än om det upptages och upprätthålles endast såsom civillag. Konstitutionsutskottet säger till slut: »Då således, enligt utskottets åsigt, ett bekräftande af församlingsfriheten genom intagande i § 16 regeringsformen af ett allmänt stadgande derom ej är behöfligt, vid det förhållande att församlingsfriheten hos oss äfven utan dylik bestämmelse anses för gifven», har utskottet funnit motionärernas förslag böra afslås. Jag öfverlemnar till hvar och en, om han icke finner dessa skäl vara allt för sväfvande för att kunna godkännas med afseende på en så vigtig medborgerlig rättighet, som här är i fråga. Är icke ett tillägg till 16 § regeringsformen här för visso mycket behöfligt? I sakens nu varande skick kan jag liksom de, som yttrat sig för motionen, icke nu göra något yrkande, men jag skulle hafva beklagat, om sjukdom eller frånvaro i öfrigt hade för mig gjort omöjligt att, såsom jag nu gjort, uttala min åsigt i en så vigtig fråga.

Friherre af Ugglas: Jag är icke gerna med om grundlagsförändringar utan att vara öfvertygad om, att de äro för dermed afsedda ändamål nödiga; och derom är jag icke i förevarande fall öfvertygad. Lika stor vän af församlingsfriheten är jag som någonsin den siste ärade talaren, och jag vågar påstå att denna frihet inom lagliga gränser är för närvarande på grund af månghundraårig häfd lika väl skyddad här i Sverige, som den skulle vara af ett nytt stadgande i grundlagen. Och, mine herrar, utan fullgiltigt skäl bör man, såsom sagdt, icke göra någon grundlagsförändring.

Den förste ärade talaren nedlade en protest, såsom han uttryckte sig, mot underordnades öfvergrepp. Hvari bestodo då dessa af talaren uppgifna öfvergrepp? Jo deri, att tvenne kommunalstämmor i samma län fattat beslut, som enligt talarens mening skulle olagligen inskränka församlingsfriheten! Jag vill nu icke här på detta rum yttra mig om lagligheten af ifrågavarande beslut, men jag vill deremot framställa, om det icke vore skäl att, när man vill motivera behöfligheten af en grundlagsförändring dermed, att lag blifvit orätt tillämpad, man icke åtminstone bör afvakta den högsta myndighetens beslut i frågan, och icke endast stödja sig med hvad en så underordnad myndighet som en kommunalstämma åtgjort.

Man har vidare framkastat påståenden, att ingrepp i församlingsfriheten skulle innebäras i ordningestadgan för rikets städer af 1868 jemte de förändringar, som 1886 deri blifvit vidtagna. Jag vågar antaga, att den förste ärade talaren liksom må hända flera af herrarne genomläst dessa stadganden. För min del kan jag icke deri se något annat än föreskrifter, som äro alldeles fullkomligt nödvändiga, för att vid allmänna sammankomster ordning och skick måtte komma att iakttagas. De föreskrifva visserligen anmälan hos ordningsmagten, men sådan behöfver icke ske vid andra tillfällen, än då sammankomsterna utlysas i offentliga tidningarne, eller betalning för tillträde dertill uppbäres.

Här sammankomsten genom kungörande eller uppbärande dervid af afgifter fått en mera offentlig karakter, skall anmälan deremot ske

och det kan väl icke vara origtigt, att polismyndigheten åtminstone har kännedom om att en sådan sammankomst är tillämnad. Visserligen måste polismyndighetens tillstånd i vissa fall afvaktas, nemligen då maskerader, baler, förevisning af djur m. fl. dylika tillställningar tillämnas — och anledningen härtill ligger väl i öppen dag — eller om offentlig sammankomst skall ega rum på allmänna platser såsom på gator och torg m. m. och polismyndigheten bör väl från ordningens och trafikens synpunkt hafva något att säga, när det är fråga om att belamra offentliga platser med stora folkmassor. Jag tror således icke att, om man vill vara rättvis, det kan påstås, att onödiga inskränkningar på sistnämnda väg skett i församlingsfriheten, eller i rätten för hvar och en att inom de gränser, lag föreskrifver, sammanträda för öfverläggning om allmänna och enskilda angelägenheter, men dessa inskränkningar gälla något annat, nemligen friheten att *när och hvar som helst få »samlas»* och härpå har man på senare tiden ställt stora anspråk. Men jag hemställer, om det icke dervid kan vara skäl att något akta äfven på *andra* människors trefnad och berättigade intresse. Jag tror således, att hvar och en som genomläst dessa ordningsstadgar, skall finna att *församlingsfriheten* i egentlig mening icke genom dem blifvit inskränkt.

Under sådana förhållanden tillåter jag mig hemställa, om det kan vara skäl att i ifrågavarande afseende vidtaga förändringar i grundlagen. Alla erkänna ju att vi åtnjutit församlingsrätt så långt vår historia går tillbaka, och nu begär man att för framtida möjliga eventualiteter införa i grundlagen något, som enligt min öfvertygelse i närvarande stund är alldeles obehöfligt. Något sådant kan jag för min del ej biträda, utan tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo sammansatta stats- och bankoutskottets den 30 nästlidne april och den 3 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 2, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till förnyade förordningar angående Sveriges allmänna hypoteksbank och angående de allmänna grunder, som vid hypoteksföreningars bildande och framtida verksamhet skola till efterrättelse lända.

Förslag till förnyade förordningar ang. Sveriges allmänna hypoteksbank m. m.

Herr Samzelius: I afseende på föredragningen af detta betänkande tillåter jag mig värdsamt hemställa,

att utskottets betänkande må *punktvis* och de i hvarje punkt tillstyrkta lagförslag *paragrafvis* föredragas med iakttagande

att först sedan hvartdera författningsförslaget blifvit genomgånget detsamma titel och derefter utskottets hemställan om förslagets antagande må blifva föredragne; samt

att utskottet, för den händelse författningsförslaget eller något af dem skulle i vissa delar komma att af den ena eller andra kam-

Ifrågasatt tillägg till § 16 regeringsformen.
(Forts)

*Förslag till
förnyade för-
ordningar ang.
Sveriges all-
männa hypo-
teksbank m. m.*

(Forts.)

maren återförvisas, må lemnas öppen rätt att, vid ärendets förnyade behandling, i afseende å de paragrafer, hvilka må hafva blifvit med eller utan ändring godkända, föreslå sådana jemkningar, som af ifrågasatta förändringar i återförvisade delar kunna föranledas.

Slutligen och då utskottets betänkande redan för längre tid sedan utdelats och Kammarens ledamöter sålunda haft tillfälle att derom taga noggrann kännedom, hemställer jag, att till tids besparande föredragningen må ske på det sätt, att endast numret å de särskilda paragraferna i hvartera författningsförslaget må nämnas och uppläsning af en paragraf ega rum allenast i fall någon af kammarens ledamöter sådant åskar.

Härtill lemnade kammaren på gjord proposition sitt bifall.

De af utskottet föreslagna förordningarna.
Godkändes.

Utskottets i utlåtandet gjorda hemställan.
Förklarades besvarad genom kammarens föregående beslut.

Herr statsrådet friherre von Essen: Jag endast önskar att inför Kammaren tillkännagifva, att jag för min del ämnar vid föredragningen i statsrådet tillstyrka Kongl. Maj:t att godkänna de till förtydligande af det första af de utaf Kongl. Maj:t framlagda författningsförslagen i dess 11 och 17 §§ af utskottet gjorda och af Kammaren nu beslutade ändringar.

Vid förnyad föredragning af bevillningsutskottets den 30 sistlidne april och den 3 innevarande maj bordlagda betänkanden:
n:o 10, angående stämpelafgiften,
n:o 11, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående förändrade bestämmelser i fråga om denaturering af bränvin, samt
n:o 12, angående villkoren för tillverkning af bränvin,
biföll kammaren hvad utskottet i dessa betänkanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 30 nästlidne april och den 3 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 49, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till ändring i strafflagens bestämmelser i fråga om ådömande af frihetsstraff, biföll kammaren hvad utskottet i nämnda utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts den 30 sistlidne april och den 3 innevarande maj bordlagda utlåtande

n:o 7, i anledning af väckt förslag beträffande nattåg å norra stambanan, biföll kammaren hvad utskottet i berörda urlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 30 nästlidne april och den 3 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 8, i anledning af väckt förslag om skrifvelse till Konungen i fråga om vissa grunder för en blifvande lag om ålderdomsförsäkring.

Ang. vissa grunder för en lag om ålderdomsförsäkring.

Herr Sjöcrona: Den fråga, som här föreligger till riksdagens bepröfvande, synes mig vara af utomordentligt stor vikt, ty det är ju första gången, som det ifrågasatts, att den svenska staten skulle inlåta sig på att taga hand om försäkringsväsendet såsom försäkringsgivare. Jag vågar ock antaga att med afseende på frågans stora betydelse Första Kammaren skall vilja egna den samma en stunds uppmärksamhet.

Den ärade motionären har i sin motion uttalat den åsigten, att »ålderdomsförsäkringen bör grundas på frivillighetens princip såsom varande den enda möjliga och rigtiga, emedan hvarje obligatorisk försäkring förutsätter bidrag från så väl stat som kommun, hvilka bidrag likasom *påtvungna* skänker säkerligen icke skulle alstra tacksamhet, men väl ökade anspråk och missnöje med det förhatliga i sjelfva tvånget, under det att ett frivilligt sparande för ålderns dagar väcker motsatta känslor af sjelfständighet och sjelfaktning samt innebär något sjelfpuffostrande, hvaraf den egna kraften och omtanken stärkes.»

Ja, mine herrar, jag kan icke tillräckligt starkt uttrycka, huru jag till alla delar instämmer i hvad motionären sålunda yttrat. Uti ett afgifvet underdånigt betänkande angående försäkringsväsendets ordnande har jag redan år 1883 tillåtit mig uttala den åsigt, att försäkringsväsendets grundvalar äro *frivillighet* och *sjelfhjelp*. Denna samma åsigt har jag ock vidhållit i det utlåtande, Skaraborgs läns styrelse sistlidet år afgifvit angående förslaget till lag om ålderdomsförsäkring, och jag har sedan dess visserligen icke fått anledning ändra denna åsigt.

Försäkring är, såsom herrarne väl veta, liksom spel, vad och lotterier, när de ske om penningar eller penningars värde, ett äfventyrsaftal. Vid försäkring förekommer dock det egendomliga, att, så vida försäkringsgivaren är solvent, försäkringstagaren alltid får just hvad han åsyftat, och detta utgör anledningen, hvarför försäkringen är en så stor välsignelse för människorna. Men å andra sidan kan det icke förnekas, att försäkringstagaren kan komma att under olika omständigheter vinna eller förlora på affären. Ett eller ett par exempel belysa detta på ett slående sätt.

Om en person tager hvar i dagligt tal kallas en lifförsäkring, d. v. s. sluter ett aftal, hvarigenom mot en viss bestämd årlig afgift hans sterbhusdelegare få påräkna att vid hans död en viss bestämd summa till dem utbetalas, och försäkringstagaren lever väsentligen längre än som beräknats, kommer han att hos försäkringsgivaren

*A g. vissa
grunder fören
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.*

(Forts.)

göra så stora insatser, att dessa med ränta på ränta skulle kunnat bereda honom icke blott den summa, om hvars utbetalande vid hans död aftalats, utan kanske två eller tre gånger så mycket. Under detta förhållande förlorar sålunda försäkringstagaren på affären, ehuru han vinner hvad han åsyftat, nemligen säkerhet, att det aftalade beloppet vid dödsfallet erlägges. Omvänt gör deremot han eller hans sterbhus en vinst, ifall han lefver kortare tid än som beräknats, under det försäkringsgifvaren förlorar.

Förhållandet är alldeles detsamma med lifränteförsäkring. Lefver försäkringstagaren längre tid än som beräknats, vinner han på aftalet; lefver han deremot kortare tid, vinner försäkringsgifvaren.

Af denna försäkringens karaktär följer, att staten ej rätteligen kan och ej heller lämpligen bör tvinga någon att försäkra sig. Det synes mig uppenbart, att den, som möt sin vilja tvingas att sluta ett aftal, hvarigenom han kan göra förlust, måste betrakta detta tvång såsom en honom obehörigen pålagd skattskyldighet till lättande af kommunernas fattigvårdstunga, och den, som lyckas en gång få en lifränta, den tackar icke staten härför, ty hvad han derigenom får, är ju ingenting annat än en ersättning för hvad han sjelf betalt ut. Härtill kommer, att om staten tvingar alla sina medborgare att försäkra sig för erhållande af lifränta, försäkringspligten måste åligga äfven dem, som äro sjukliga och med till visshet gränsande sannolikhet kunna antagas icke komma att lefva tillräckligt länge för att komma i åtnjutande af lifränta. Kan det dock vara rimligt, att staten tvingar en sådan person, som ju derill kan vara ringa bemedlad, att göra insättningar i en lifförsäkringsanstalt i ändamål att hans granne, hvilken är i goda ekonomiska vilkor och tillika åtnjuter helsans dyrbara gåfva, vid en viss ålder skall erhålla en lifränta? Visserligen kan, såsom skett i det afgifna förslaget till lag om ålderdomsförsäkring, stadgas undantag från försäkringspligten för dem, som äro obotligt sjuka och sakna förmåga att arbeta, men man kan vara obotligt sjuk utan att alldeles sakna arbetsförmåga. Vidare kan ju också föreskrifvas, såsom skett i samma förslag, att om en försäkringstagare dör, innan han fått lifränta, skall hvad han af egna medel insatt för försäkringen återbetalas till hans sterbhus. Men i sådant fall förloras ändock all den å insatserna upplupna räntan.

Jag tror, att hvad jag nu anfört kan vara tillräckligt för att bevisa, att staten icke bör tvinga någon att försäkra sig.

Om jag således till och med försökt gifva bevis för riktigheten af det motionärens uttalande, hvilket jag nyss uppläst och deri jag som sagdt till fullo instämmer med honom, så kan jag deremot icke obetingadt biträda hvad han och utskottet i öfrigt i den föreliggande frågan yttrat.

Motionären har med anslutning till den af honom uttalade åsigten om att försäkring bör vara bygd på frivillighetens grund vidare anfört, att »här möter en annan svårighet, nemligen utfinnandet af lämpligaste sättet att utan tvång framkalla ett frivilligt deltagande i försäkringen, då känt är, att ålderdomen och kraftaftagandet för de flesta människor i ungdomen förefaller så aflägsset, att man vanligen först kommer att tänka på nödvändigheten att spara för äldre dagar,

när det är för sent. — Ehuru otvifvelaktigt insättning af besparingar uti lifrånstalt erbjuder det lämpligaste medlet för beredande af understöd på ålderdomen, synes dock de årliga insatsernas belopp i dessa anstalter hafva uppnått ett maximum, sedan något stigande eller någon allmännare tillslutning till dem under de senare åren icke för- sports.»

*Ang. vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.
(Forts.)*

Utskottet säger härom att »vanliga lifrånstalter ännu saknas inom betydliga delar af landet och icke heller på länge torde komma till stånd inom de mindre befolkade orterna. Här saknas sålunda», fortsätter utskottet, »ett af de första villkoren för att befolkningen skall kunna förmås att sjelf draga omsorg om sin ålderdomsför- säkring.»

Låt oss nu se efter huru härmed förhåller sig.

Sedan Kongl. Maj:t med anledning af Riksdagens framställning i ämnet tillsatt en komité med uppdrag att afgifva betänkande och förslag om inrättande i riket af lifrån- och kapitalförsäkringsanstalter, afgaf denna komité år 1848 sitt bekanta betänkande. I enlighet dermed inrättades år 1850 eller något af de första åren på 1850-talet lifrån- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm. Derefter hafva under 1860 och 1870-talen tillkommit i olika län icke mindre än 13 andra lifrån- och kapitalförsäkringsanstalter. För närvarande finnas sålunda i riket 14 sådana anstalter. Om man antager, att Stockholms lifrån- och kapitalförsäkringsanstalt, som är den äldsta och ojemförligt betydligaste, fortfarande som hittills skall kunna lämpligen betjena icke blott Stockholms stad utan äfven Stockholms, Upsala och Södermanlands län, återstå icke flere län, som sakna sådan anstalt, än Kristianstads, Hallands, Vestmanlands, Kopparbergs, Jemtlands, Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens län. Nu synes det dock, som om Kristianstads län skulle kunna begagna sig af anstalterna i Lund eller Karlskrona, Hallands län af anstalten i Göteborg, Vestmanlands län af anstalterna i Örebro eller Stockholm och Kopparbergs län af anstalten i Gefle. Det skulle då icke vara flere än de nordligaste länen, Jemtlands, Vesternorrlands, Vesterbottens och Norrbottens, som sakna tillgång till lifrån- och kapitalförsäkringsanstalt.

För öfrigt vill jag fästa uppmärksamheten derå, att det icke behöfver möta så synnerligen stora svårigheter för fosterländskt sinnade män att i sina orter åstadkomma sådana anstalter. Dertill erfordras blott, att några personer slå sig tillsammans och sammanskjuta det obetydliga belopp, som åtgår till hyra för lokal samt skrifmaterialier och dylikt, samt sedan sköta anstalten sjelfva utan ersättning.

De nu befintliga 14 lifrån- och kapitalförsäkringsanstalterna egde vid 1888 års början fonder till ett sammanlagdt belopp af mera än 28,885,000 kronor, hvilka vid 1888 års slut stigit till ett belopp af 30,485,000 kronor i rundt tal. Denna stegring med 1,600,000 kr. är för hela riket icke så synnerligen stor, men den bevisar dock, att anstalterna varit anlitade och att de under året utvecklats icke så obetydligt. Af fonderna egde ensamt anstalten i Stockholm vid 1888 års slut nära 22 millioner kronor; dernäst följa anstalterna i Lund med fonder till belopp af nära 1,900,000 kronor, i Göteborg öfver

Ang. vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.

(Forts.)

1,600,000 kronor och i Mariestad nära 1,150,000 kronor. För de öfriga anstalterna uppginga fonderna deremot icke till högre sammanräknade belopp än lägst 137,000 kronor och högst 729,000 kronor.

Detta häntyder visst icke på någon storartad utveckling, men jag kan dock omtala, att hvad angår anstalten i Mariestad, der jag under tio år haft äran vara och fortfarande är ordförande i styrelsen, insättningarne uppgått i medeltal till 40,000 kronor årligen. Jag kan således icke föreställa mig, att anstalternas verksamhet ännu kan anses hafva nått sin kulminationspunkt och att det skulle vara slut med allmänhetens benägenhet att anlita dem.

Det torde emellertid vara angeläget att noga undersöka anledningen, hvarför dessa anstalter ännu så länge icke af allmänheten anlitas så mycket, som önskligt vore.

Ett skäl härtill tror jag mig hafva funnit i följande förhållande.

Enligt det vid förut nämnda komitébetänkande fogade förslag till reglemente för lifränte- och kapitalförsäkringsanstalter, skulle i händelse en person, för hvars räkning insättningar gjorts, afede förr än han uppnått sex års ålder insatserna med både kapital och ränta återfalla till hans arftagare, men deremot insatser, gjorda för personer, som afede efter uppnådda 6 års, men före 55 års ålder, tillfalla öfrige delegare i anstalten såsom arfsvinst. Med denna anordning tycker jag mig hafva märkt, att allmänheten icke är belåten; man tycker icke om att arftagare efter en affiden delegare gå miste om dennes hela insatser. Derför hafva ock flera anstalter så ändrat sina reglementen, att endast upplupen ränta kan tillfalla delegarne såsom arfsvinst, men kapitalet återgår till arfvingar eller ock så att insättare kan göra förbehåll om att så skall tillgå. Jag tror, att när detta tillvägagående blir mera allmänt känt och brukadt, anstalterna skola komma att i större utsträckning anlitas äfven af den mindre bemedlade befolkningen och jag har sjelf haft en bestämd erfarenhet i sådant afseende.

Vidare förekommer en mycket beaktansvärd omständighet, nemligen att den äldsta af anstalterna, som dock är mer än tio år äldre än någon af de öfriga, ännu icke är mer än 40 år gammal. Häraf följer uppenbart, att så särdeles många lifräntetagare ännu icke kunna finnas i landet. I Mariestads anstalt hafva vi exempelvis icke flere än omkring 30 sådana. Klart är, att då lifräntetagarnes antal hunnit i någon betydligare mån växa och derigenom kännedom sprides om hvilken välsignelse det är för dessa att årligen få uppbära sin säkra lifränta, man skall allt allmännare börja tänka: »detta är någonting utmärkt bra, deraf skall äfven jag begagna mig» och till följd deraf i större omfattning anlita anstalterna.

Slutligen tillkommer här ännu en tredje omständighet. Alla dessa anstalter, för hvilkas bildande jag förut angifvit sättet, äro grundade utan något afsevärdt förlagskapital. Man har derföre måst anlita en särskild utväg för att få medel till bestridande af förvaltningskostnaden. För detta ändamål är stadgadt, att för hvarje insättning skall såsom förvaltningsafgift erläggas 4 procent ränta från början af det år, hvarunder insättningen sker, och att insatsen sedan till årets slut förräntas för anstaltens räkning. Således går hvarje

insättare miste om ett helt års ränta på sina insatser. Benägenheten att göra insatser skulle naturligtvis vara större, om förhållandet icke vore sådant. De medel som på angifna sättet förvärfvas åt anstalterna, räcka emellertid icke fullt till förvaltningskostnaderna, sedan en anstalt hunnit utveckla sig så, att man icke kan undgå att hafva aflönade tjänstemän. Då måste ju andra räntemedel anlitas, hvilket åter föranleder minskning i delegarnes räntevinst. Jag vill i förbigående säga, att vid anstalten i Mariestad förekomma icke andra arfvoden än till kamreraren, som är dervid ständigt sysselsatt, och en bokhållare samt några hundra kronor till verkställande direktören, hvaremot ordföranden och öfrige styrelseledamöterna icke i något afseende åtnjuta ersättning för deras besvär och ansvar.

Ang. vissa grunder öfver lag om äldreomsförsäkring.

(Forts.)

Nu hafva landstingen både i Skaraborgs län och efter hvad jag vet äfven i andra län anvisat mindre anslag till bestridande af de stadgade förvaltningsafgifterna för mindre bemedlades insättningar och häruti synes mig ligga en antydning, som jag ber herrarne lägga på minnet, huru man bör gå framåt mot det stora mål, som man vill med dessa anstalter vinna.

Dessa anslag, i Skaraborgs län 300 kronor om året, kunna naturligtvis icke räcka långt. De böra mycket ökas, i fall anstalterna i någon högre grad anlitas af de mindre bemedlade så vida man fortfarande skall kunna bereda dem fördelen af frihet från förvaltningsafgifts erläggande.

Af de sifferuppgifter, jag lemnat, hafva herrarne observerat, att lifränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Mariestad, ehuru den är förlagd i en så obetydlig stad, dock är i afseende å verksamhetens omfattning den fjerde i ordningen och icke öfverträffas af andra än anstalterna i Stockholm, Lund och Göteborg; detta bör ju bero af någon särskild omständighet och jag vill nämna, att vi i hvarje af länets öfriga fem städer samt på tre eller fyra ställen på landsbygden hafva ombud för anstalten, hvilka upptaga insättningar och hafva till åliggande att söka sprida kännedom om anstalten och förmå människorna att inse dess nytta och der göra insättningar. Dessa ombud hafva icke någon som helst ersättning. Flere gånger har framställning gjorts, att de skulle få någon godtgörelse för deras icke obetydliga besvär, men styrelsen har alltid varit nödsakad att afvisa dessa anspråk. Det synes mig emellertid uppenbart, att om man genom statens mellankomst skulle kunna utan att förminska insättarnes räntevinst gifva ombuden några liten uppmuntran och möjligen få ännu flera anställda inom området för anstaltens verksamhet, man skulle derigenom på ett ganska verksamt sätt kunna sprida kännedom om lifränteförsäkringens välsignelse samt sålunda förmå allmänheten att genom sparsamhet mer och mer göra sig delaktig deraf.

Motionären har, då han i motsats mot mig icke anser, att lifränte- och kapitalförsäkringsanstalterna skola kunna uppfylla det med dem åsyftade ändamålet, förslagsvis framkastat en annan tanke, nemligen att bilda en under statens garanti stäld lifränteanstalt, d. v. s. att staten sjelf skulle blifva försäkringsgifvaren.

I denna anstalt skulle öfvar och en, i främsta rummet kroppsarbetare, inbjudas att årligen, en eller flera gånger göra insatser, af

Ang. vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.
(Forts.)

hvilka 80 procent användas för att på vanligt sätt bereda insättarne lifränta från en viss ålder och 20 procent fördelas i premier å olika belopp, exempelvis en å 30,000 kronor, en å 10,000 kronor, två å 5,000 kronor, tio å 1,000 kronor samt 560 å 250 kronor i hvarje kvartal, om man antager att en million derunder blifva insatta och 200,000 kronor deraf utlottade i vinster, hvilka dock icke utbetalas kontant åt den vinnande, utan i form af en årlig pension eller lifränta, som utgår genast till ett belopp beräknadt efter hans lefnads-ålder och gällande räntefot.»

Om förslaget vidare detaljer kunna herrarne taga kännedom å sid. 2 i utskottets betänkande.

För att vidare bereda framgång åt saken har föreslagits, att postkontoren och poststationerna skulle begagnas såsom uppsamlare af insättningarna.

Hvad nu först angår frågan att, såsom utskottet säger, »använda vinstbegäret eller hoppet att vinna såsom driffjeder till sparpenningars användande till insatser i en rikslifränteanstalt», så säger utskottet derom, att utskottet, som i ett föregående utlåtande rörande inrättandet af s. k. industrilotterier förklarar sig ingalunda vilja förorda borttagandet af det skydd mot förderfligt lotterispel, hvilket gällande lag innehåller, vågar likväl hysa den åsigten, att den föreslagna premiefördelningen i många hänseenden skiljer sig ifrån en vanlig utlottnings af penningvinster samt att densamma, om så pröfvas nödigt, med ringa förändring kan ordnas på sådant sätt, att dessa premier mera komma att likna vanliga belöningar för sparsamhet än vinster i ett penningelotteri. Detta torde blifva händelsen, om premierna exempelvis skulle erbjudas till de lägre föreslagna beloppen, men till motsvarande större antal, samt om de endast komme att utbetalas i form af genast börjande lifränta i stället för att utgå delvis kontant och delvis såsom lifränteinsättning.»

Det är nog sanning, att den föreslagna premieutdelningen skulle skilja sig från vanlig utlottnings af penningvinster men det är också en obestriddig sanning att det, som den ene vinner, det få andra betala, och det kan hända att det är den fattige, som icke vinner, och den rike som vinner. Detta må vara tillräckligt skäl, hvarför jag för min del icke kan vara med om att förena ett verkligt lotteri med en så välsignelsebringande inrättning som en lifränteförsäkringsanstalt. Erfarenheten från utlandet om sådana försök har tydligt och klart visat, att det icke är att rekommendera till efterföljd. »Men», säger utskottet, »äfven om all premiefördelning skulle anses böra bortfalla», anser utskottet det vara synnerligen lämpligt, om staten toge denna sak om hand och genom postanstalterna uppsamlade besparingar. Detta kan jag för min del icke biträda. Om staten påbjuder tvångsförsäkring och således tvingar människor att mot sin vilja för ändamålet betala afgifter, då kan det vara någon logik uti, att staten finner sig skyldig att sjelf vara försäkringsgifvaren, men om detta icke sker, då finnes icke alls något skäl, hvarför staten skulle inlåta sig på att drifva försäkringsrörelse. Staten har ändå tillräckligt stora uppgifter att lösa och jag tror att staten derigenom skulle taga på sig ett ansvar, hvars konsekvenser ingen af oss kan ens närmelsevis beräkna.

Vi behöfva icke gå längre än till ett förut i dag behandladt, mycket obetydligt ärende, som visar huru anspråken på staten kunna gestaltas sig. När härads höfdingarnas löner reglerades, blef för betäckande af de statsverket härigenom tillskyndade utgifter stämpelafgiften höjd i samma mån som lösen för expeditionerna nedsattes. Så skedde äfven i fråga om gravationsbevisen. Nu hafva vi utan den ringaste öfverläggning betydligt nedsatt den då stadgade stämpelafgiften för gravationsbevis och staten går således miste om denna för lönerregleringen påräkrade inkomst. Jag har icke motsatt mig detta, ty jag ansåg det icke olämpligt. Men] nog bevisar det hurusom staten kan få sitta emellan.

*Ang. visens
grunder för en
lag om äldre-
domsförsäk-
ring.*

(Forts.)

Återstår frågan om den så stora fördel, som skulle vinnas derigenom att staten begagnade postanstalterna för ifrågavarande ändamål. Jag tror icke mycket på den fördelen. En posttjensteman, som ju har att dessutom syssla med postsparbankens angelägenheter, är tillräckligt upptagen af sin tjänst och säkerligen kommer han icke att intressera sig för att sprida kännedom om försäkringsväsendet eller uppmana till besparingar för insättning i lifränteförsäkringsanstalt. Han kommer nog åtminstone i allmänhet, att förhålla sig passiv samt sitta och vänta på dem, som kunna komma med sin sparpenning. Jag tror att man kunde vänta sig mycket mera nytta af sådana ombud, som jag nämnde att ränte- och kapitalförsäkringsanstalterna nu begagna eller kunna komma att begagna sig utaf, om de sattes i tillfälle att gifva dessa ombud någon ersättning.

I öfrigt skulle mycket väl kunna hända, att allmänheten icke funne sig så synnerligen tillfredsställd med en af staten inrättad lifränteförsäkringsanstalt. Det ligger i sakens natur, att en dylik centralanstalt, förlagd i Stockholm, icke kan i allmänhet bereda så stor ränteafkastning på de der insatta medlen som en mindre sådan anstalt förlagd i landsorten. En försäkringsanstalt i Stockholm måste så mycket som möjligt placera sina medel i första klassens obligationer, men på dessa är ränteafkastningen lägre än på andra papper. Då en sådan anstalt omöjligen kan förskaffa sig och bibehålla noggrann kännedom om beskaffenheten af fastigheter å landsbygden än mindre om aflägsset boende personers vederhäftighet och vexlingarna i deras förmögenhetsförhållanden, så tvingas anstalten att vid sin penningplacering i öfrigt uppställa särdeles stränga fordringar. Ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm antager ingen annan pantsäkerhet i fastighet på landet än första teckningen inom halfva taxeringsvärdet och inom det värde, som uppkommer, då hvarje tunnland åker och äng beräknas till ett visst, jemförelsevis lågt belopp.

En sådan utomordentlig noggrannhet är ej af behof påkallad för en anstalt i landsorten. Den har tillfälle att följa med förhållandena något så när och kan derför låna ut på mindre stränga vilkor i afseende å säkerheten, men derför ock betinga sig högre ränta. Marie-stads lifränteförsäkringsanstalt har nu verkat i 25 år och har icke på penningplacering förlorat ett öre, ehuru den haft och har penningar utlånade mot vanlig namnsäkerhet.

Hvad jag nu antydt om ränteafkastningen i de särskilda anstalterna bestyrkes ock af statistiken. Stockholmsanstalten gaf 1888 4,7

Ang. vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.

(Forts.)

procent i ränte- och arfsvinst. Af alla de öfriga tretton anstalterna fanns det icke mera än en, den i Jönköping, som gaf mindre, 4.2 procent, och detta berodde förmodligen på någon tillfällig förlust. En, den i Gefle, gaf likaledes 4,7 procent, men alla de öfriga gafvo icke obetydligt högre ränta och arfsvinst.

Se vi nu slutligen på utskottets kläm, så innehåller den hemställan, att »Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla det Kongl. Maj:t måtte vid behandlingen af frågan om ålderdomsförsäkring äfven taga i öfvervägande, om och i hvad mån här omnämnda förslag till inrättande af en på frivillighetens princip byggd allmän lifränteförsäkringsanstalt kan vara egnadt att underlätta lösningen af frågan om ålderdomsförsäkring.»

Detta innehåller ju ingenting annat än en begäran att Kongl. Maj:t skulle taga saken i öfvervägande, men då naturligen en skrifvelse i ämnet skulle beledsagas af motionärens och utskottets motivering, skulle Riksdagen icke kunna aflåta en dylik skrifvelse, utan att anses hafva godkänt de åsikter, som i motiveringen uttalats, och då jag för min del icke kan godkänna dessa åsikter, nödgas jag yrka afslag å utskottets förevarande hemställan.

Herr Tamm, Hugo: I den nu föreliggande hemställan af utskottet innehålles en önskan »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t måtte vid behandlingen af frågan om ålderdomsförsäkring äfven taga i öfvervägande, om och i hvad mån här omnämnda förslag till inrättande af en på frivillighetens princip byggd allmän lifränteförsäkringsanstalt kan vara egnadt att underlätta lösningen af frågan om ålderdomsförsäkring.»

Utskottet har riktigt öppet och klart karakteriserat det här ifrågasvarande förslaget, som af Kongl. Maj:t skulle tagas i öfvervägande, med några ord i början af sitt utlåtande, der orden så lyda:

»Motionärens förslag till ålderdomsförsäkring hvilat bland annat på idén att använda vinstbegäret eller hoppet att vinna såsom driftfjeder till sparpensningars användande till insatser i en rikslifränteanstalt.»

Ja, det är innehållet af denna motion, att man skall, genom att framlocka och lägga an på folkets spellusta, ockra ihop penningar för åstadkommande af ett önskad ändamål; men då jag icke kan gå in på att ändamålets godhet berättigar till att använda medel, som äro moraliskt farliga, får jag på denna grund yrka afslag å utskottets framställning.

Herr grefven och talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 e. m.

Herr Björnstjerna: Jag hörde med nöje, att den förste ärade talaren liksom jag anser en obligatorisk ålderdomsförsäkring erbjuda mycket litet hopp, att man derigenom skulle nå ett lyckligt resultat. Jag är liksom han öfvertygad, att om hvar och en under sina unga år i sin krafts dagar blefve tvungen att inbetala en viss afgift för att möjligen få en lifränta, så framt han lefde till den bestämda

åldern, komme detta att uppväcka ett stort och allvarsamt missnöje, och att den, som upplefde den åldern, att han kunde få en lifränta af 72 kronor eller hvad det kunde blifva, skulle anse detta för litet och att han icke därför vore någon tack skyldig. Jag fruktar, att genom en tvungen ålderdomsförsäkring skulle tanken på att själf försäkra sig för sin ålderdom eller skaffa sig en påräknelig inkomst aftaga. Jag är visserligen ingen vän af lotterier, allra minst af utländsku, hvilka för närvarande årligen draga millioner från landet, och jag har tänkt mig att just genom inrättande af en sådan premiefördelning som denna skulle man kunna motverka dessa utländska lotterier. Jag har föreställt mig, att om hvar och en skulle kunna å närmaste postkontor få en obligation, på hvilken han kunde hoppas vinna något, på samma gång han försäkrade sig för en lifränta, skulle de utländska lotterikollektörerna göra en sämre marknad än de nu göra.

Ang. vissa grunder förenlag om ålderdomsförsäkring.

(Forts.)

Den siste ärade talaren förklarade, att det låge något omoraliskt i lotterierna, och att man icke borde använda en sådan utväg äfven om det ändamål, man derigenom skulle vinna, vore godt; men om man nu kunde minska lotterispelet genom inrättandet af denna premiefördelning, der hvar och en återfår valuta för sina penningar, så vore detta en stor fördel, och derigenom skulle man ju motverka de utländska lotterierna, der de flesta ingenting vinna. Här förutsattes att hvar och en skulle få full valuta på sina penningar. Af det insatta kapitalet skulle 80 procent gå till lifränteförsäkring och 20 procent till premier. Dessa 20 procent beräknas blifva fullt ersatta genom arfsvinsten på dödligheten inom samma årsklass, så att lifräntan kan med temlig visshet beräknas utgå för hela det inbetalda beloppet.

Hvad premiefördelningen beträffar, så har jag i min motion endast framkastat ett af de många sätt, hvarpå den kunde gå för sig. Utskottet har åter tänkt sig ett annat sätt. Man skulle icke hafva stora vinster, men så många flera små vinster, och af dessa skulle icke någon utgå genast, utan endast i form af genast börjande lifränta i stället för att utgå delvis kontant och delvis såsom lifränteinsättning. Jag hade tänkt mig, att man skulle utdela några premier af större belopp, exempelvis en på 30,000 kronor, en på 10,000 kronor, två å 5,000 kronor och tio å 1,000 kronor samt dessutom 560 mindre å 250 kronor i hvarje kvartal, så framt derunder insattes en million. Vidare hade jag tänkt mig, att af dessa större vinster vinnaren skulle utfå, icke kapitalet utan en årlig pension eller lifränta, som genast skulle börja utgå till ett belopp, beräknadt efter hans lefnadsålder och gällande räntefot. Deremot hade jag tänkt, att af vinsterna å 250 kronor, hvarå en genast utgående lifränta blefve mycket obetydlig, skulle vinnaren ega genast utfå högst 100 kronor kontant, och återstoden, 150 kronor, läggas till hans lifräntefond, så att han vid en viss ålder skulle få en ökad lifränta. Jag kan icke finna att det kan ligga något omoraliskt i detta förslag, utan anser tvärtom att detta skulle minska spellusten i de verkliga lotterierna. Sedan staten i mer än ett fall medgifvit utgifvande af premielån, så kan jag icke finna, att det skulle vara något stridande mot denna åsigt eller mera

Ang. vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.

(Forts.)

omoraliskt än föregående premiélån, om äfven detta medgäfves. Hade icke postsparbanken funnits, skulle jag tveka att föreslå en dylik anordning, ty att stifta en särskild lifränteanstalt med ombud i alla landsorier, innan man vet hvilken utsträckning detta företag skulle få, det hade jag icke velat tillstyrka, men när nu postsparbankerna redan finnas och postkontor finnes nästan i hvar socken, så kunde ju med stor lätthet ett försök i denna riktning göras. I England och Belgien mottaga postsparbankerna äfven insättningar för lifränta, men utan någon större framgång. Jag tänkte därför att, för att saken skulle få större omfattning, den borde förenas med premiefördelning. Här har yttrats, att postmästarne skulle komma att förhålla sig helt och hållet passivt och icke försöka anskaffa några försäkringstagare. Jag hade alltid föreställt mig, att posttjenstemännen borde tilldelas någon ersättning för sitt besvär, och tror att de fleste i sådant fall och för att medverka till ett godt ändamål skulle med stort intresse omfatta saken.

Jag är icke förslaget upphofsman, men måste erkänna att det tilltalade mig myck t på ett par sammankomster, der det diskuterades, och jag åtog mig därför med nöje att frambara det samma i riksdagen.

På sätt kammaren finner, är utskottets förslag icke ovilkorligen förbundet med premiefördelning. Det förslag, utskottet framställt, lyder sålunda: »att Riksdagen ville besluta att i skrifvelse till Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t måtte vid behandlingen af frågan om ålderdomsförsäkring äfven taga i öfvervägande, om och i hvad mån här omnämnda förslag till inrättande af en på frivillighetens princip byggd allmän lifränteförsäkringsanstalt kan vara egnadt att underlätta lösningen af frågan om ålderdomsförsäkring.»

Detta är ju icke förenadt ovilkorligen med premiefördelning. Då utskottet inskränkt sig till ett så billigt yrkande som att Riksdagen skulle i denna skrifvelse anhålla, att Kongl. Maj:t måtte taga äfven denna utväg i betraktande, så kan jag icke annat än hoppas, att kammaren ville det till samtycka och yrkar jag därför bifall till utskottets hemställan.

Herr statsrådet friherre von Essen: Jag anser mig böra meddela kammaren, att förberedande åtgärder rörande denna vigtiga frågas utredning pågått inom finansdepartementet. Det är väl sant, att frågan om ålderdomsförsäkring egentligen tillhör civilministerns handläggning. Hvarför denna fråga för närvarande blifvit bearbetad äfven i finansdepartementet, har berott derpå, att Kongl. Maj:t har ansett, att en sådan ålderdomsförsäkring ej kunde aflöpa utan ganska betydliga statsbidrag, och att man således hade att från finansiell synpunkt se till, huru det skulle gestalta sig med afseende dels på dessa bidrag, dels ock på resultatet af de insättningar, som skulle komma att föranleda hopande af så oerhörda kapital, att det kunde hafva inflytande på finansfrågan i landet i allmänhet. Jag bör nämna, att arbetet ännu varit inskränkt blott till förberedelser och att man blott kommit derhän, att man funnit att frågan fordrar ett djupgående och långvarigt arbete, innan man kan tänka sig, huru det hela skulle gå till.

Man har då i första rummet sysselsatt sig med att se till, huru vida det af arbetareförsäkringskomitén uppgjorda förslaget kunde hafva några utsigter till framgång, och hvilka fel man kunde upptäcka deri. Det gäller ju alltid i främsta rummet att kritisera ett förslag som framlagts. De anmärkningar som kunna göras emot komiténs förslag äro de, att det fordrar en stor förvaltningsapparat, och vid frågan om individuel arbetareförsäkring har anmärkts, att 13 kronor är en ganska hög siffra att utkräfvat af hvarje person mellan 18 och 28 år, och att det är betungande för kommunerna att lemna bidrag, då afsigten väl ändå varit att lätta deras bördor. Huru vida kommunerna kunna förmås eller åläggas dertill, eller om deras motstånd deremot skulle bli så stort, att frågan derpå kommer att falla, lemna jag derhän. Såsom jag nämnde, har man ansett att afgiften 13 kronor blefve för hög för en tjenare och i synnerhet för en tjenarinna, som ofta icke har mer än 60 kronor i lön och stundom kanske mindre.

Man har emellertid utgått från den åsigten att se till, huru det skulle gestalta sig om ålderdomsförsäkringen blefve obligatorisk, och om staten skulle i väsentlig mån lemna bidrag, som utginge vid födseln. — Jag vill här tillägga, att komiténs förslag utgår från en räntefot af 4 procent, men man kan ej beräkna att de stora kapital, som skulle bildas, kunde utgå med denna procent, hvarför de beräkningar, som här uppgjorts, grunda sig på en ränta af $3\frac{1}{2}$ procent, hvilket väl är det högsta möjliga. — Nu äro uppgjorda en hel mängd förslag, med hvilka jag dock ej vill trötta kammaren, utan vill blott angifva ett par. Om t. ex. staten insatte 20 kronor vid hvarje barns födelse och sedan vid den ålder, då mantalspenningar börja utgå, hvarje man och qvinna erlade en krona under hela sin lifstid till fyllda 59 år — således en ökad mantalspenning, som skulle utgå jemte den vanliga mantalspenningen — och dessutom betalte 2 kronor 40 öre under hvarje af de år, under hvilka komitén förutsatt, att tillgångarna i allmänhet vore störst, d. v. s. 18—28 år, så skulle uppkomma en lifränta, som vid 60 år uppginge till 20 kronor, vid 65 år ökades med 40 kronor, således till 60 kronor samt vid 70 år ytterligare ökades med 20 kronor till 80 kronor. En annan beräkning ställer sig så, att om staten lemna 20 kronor vid hvarje barns födelse, hvarje person erlade en krona under tiden 19—59 år samt dessutom en krona under åren 18—28, skulle en lifränta uppkomma till belopp af 65 kronor vid 65 år och vid 70 år ökades med 15 kronor till 80 kronor. Det är att märka att i detta fall, der insatserna äro mindre, börjar lifräntan vid 65 år. Dessa båda förslag förutsätta inga bidrag från kommunernas sida. Men man har ej tagit i beräkning ganska viktiga faktorer, som kunna minska kostnaderna eller ersätta den förlust som kan uppstå derigenom att fattiga personer icke kunna erlægga någon afgift, för hvilka då hela afgiften skulle fyllas i stället. Man kunde tänka sig att ersättningen därför skulle kunna lemnas genom att personer, som innehade en viss förmögenhetsställning, vore skyldige att insätta det fastställda beloppet, men sedan skulle desse icke få lifräntan, om de hade den förmögenhetsställning, som man ville sätta till gräns. Vid första påseendet kan det förefalla orättvist att pålägga skatt på personer, som ej skulle komma i åtnjutande af motsvarande

Ang vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.
(Forts.)

ing. vissa fördel. Men å ändra sidan kan man anse denna förmögenhetsskatt g under för en lag om ålder- för en skyldighet att hjälpa den fattiga befolkningen. domsförsäk- ring.

(Forts.) De bidrag staten skulle lemna för hvarje barn skulle uppgå till en utgift af omkring 3,000,000 kronor om året. Antalet barn är nu omkring 136,000 i medeltal, det har varit 140,169 år 1887 och det kan beräknas till 150,000, emedan det stiger årligen. Det är nu en mycket stor utgift, men det är icke den största betänkligheten; ty den summan skulle väl för ett så stort ändamål staten ha råd att lemna, som för åtskilliga andra mindre viktiga saker offrar lika mycket och mera. Den stora svårigheten att lösa frågan ligger hufvudsakligen i placerandet af de oerhördt stora belopp, som komma att hopas. Ty äfven om man tänkte sig, att dessa skulle uppsluka allt hvad hypoteksbanker och statsobligationer heter, skulle det ändå icke räcka till. Detta vill jag icke anföra såsom ett absolut hinder för att saken möjligen kan genomföras. Men deri ligger en stor svårighet. Och för den, som djupare tränger in i finansförhållandena, blir det säkerligen en mycket betänklig sak i afseende på finansställningen i landet, då man hopar så ofantliga kapital. För att förebygga ett sådant obegränsadt kapitalbildande kan man tänka sig möjligheten af att staten endast skulle bokföra sina tillskott och med detsamma i fvertaga åliggandet att pensionera.

Ett talarde skäl för att lösa denna fråga måste ligga i den allmänna mensklighetskänslan att söka åstadkomma en något så när tillräcklig inkomst för den fattiga befolkningen under dess senare lif, hvilken från kommunernas sida icke till fullt lemnas. Man kan dessutom säga det, att det skulle förekomma emigrationen till en viss grad, om man viste att man hade sin ålderdom tryggrad. Det skulle fästa vårt folk vid hemorten.

En annan stor svårighet, som fins vid bestämmandet af siffran för pensionen, beror på de olika behoven i stad och på landet. Den, som känner förhållandena på landsbygden, vet, att en pension på 80 kronor ingalunda är en småsak, utan en ganska god pension i synnerhet för kvinnor, som med handarbete kunna förtjena mera bredvid. Äfven de fleste arbetare kunna, om de icke äro brutna, vid 60, 65, ja 70 års ålder förtjena, så att pensionen blir ett betydligt tillskott till deras inkomster. I staden är det olika — behoven der äro vida större. — Jag kan därför icke neka till, att det är svårt bestämma en siffra, som passar lika för land och stad.

Hvad åter beträffar det af motionären framställda förslaget, som ligger till grund för öfverläggningarna i dag, har man äfven deröfver gjort några beräkningar. Om man vill åstadkomma en försäkring af 72 kronor vid 60 års ålder, såsom komitén föreslagit, skulle enligt herr Adelskölds förslag behövas en årlig insats mellan 18—28 år af 22 kronor 80 öre och enligt herr Björnstjernas af 18 kronor 65 öre. Då har 3½ procent lagts till grund för beräkningen. Jag tillåter mig nämna, att dessa siffror kunna icke vara annat än approximativa, ty det fordras mycket långa beräkningar för att få ett fullt exakt tal. Jag nämner här, att hvad de statistiska beräkningarna beträffar, hvarpå komitén grundat sin uträkning, äro de tagna efter 17 engelska bolag, som för 50 år sedan uppgjorde en dödlighetstabell. Men sedan dess

har dödligheten undergått en högst väsentlig förändring till det bättre i det afseende, att lifslängden i medeltal ökats. — Nu är det så, att dessa båda förslag skulle ställa sig så, att det enligt dem vore frivilligt att gå in eller ej. Jag vill ej ingå i någon närmare kritik af förslagen, men det är ej troligt, att personer vid 18—28 års ålder tänka så mycket på framtiden, utan uppskjuta insättningen till mognare ålder. Skulle det emellertid ske vid 28—38 års ålder, skulle enligt herr Adelskölds förslag tillskottet blifva 32 kronor 95 öre och enligt herr Björnstjernas 28 kronor 19 öre. Det ställer sig naturligtvis mycket mindre fördelaktigt. Egentliga svårigheten är den, att man ej kan se, huru verkligen den fattigaste befolkningen skall kunna lockas att tillförsäkra sig en sådan försörjning för framtiden. Nekas kan dock icke, att bäst vore att söka åstadkomma en frivillig försäkring, om man blott dermed vunne målet. Enda sättet att på den vägen finna målet vore att genom stora uppoffringar från statens sida göra lockelsen så stark, att hvarje person gjorde insats, och, om någon icke kunde och styrkte sin oförmåga, låta staten betala det.

Ang. vissa grunder för en lag om åldersdomsförsäkring.

(Forts.)

Jag har med dessa meddelanden blott velat sätta kammaren i tillfälle att taga kännedom om, att utredning pågår, och har naturligtvis intet att yttra mig om Riksdagen bör besluta skrifvelsen eller ej, hvilket endast kommer att gifva anledning till fortsatt undersökning äfven i den riktning, som föreslagits

Herr vice talmannen: Då, såsom utskottet meddelat och för alla väl är bekant, frågan om åldersdomsförsäkring redan föreligger under Kongl. Maj:ts pröfning i form af ett utarbteadt komitébetänkande, skulle redan den omständigheten för mig synas vara ett giltigt skäl att göra kammararen synnerligen betänksam att göra vidare inlägg i en fråga så svårlöst som denna. Dertill kommer, att kammaren framför allt bör söka att icke, genom att gifva sitt omdöme på förhand, minska sin frihet vid afgörandet, då en gång afgörandets timme kommer. Om något har kunnat än ytterligare öfvertyga oss om de svårigheter, som ligga i vägen för en sådan lagstiftning som ifrågavarande, bör det vara det anförande vi nyss hörde af chefen för finansdepartementet, och följaktligen bör äfven detta ytterligare varna oss att icke än mera indraga Riksdagen i denna fråga, utan bevara dess pröfningsrätt oinskränkt. Men skulle nu också icke så vara, fins i nu föreliggande förslag ett moment, som enligt min åsigt gör det alldeles oantagligt och bör beröfva det alla sympatier från kammarens sida. Det är detsamma som herr Tamm framhållit, eller att det är staldt på lotterivinster åt dem, som ingå deri. Jag är fullt öfvertygad om, att en menligare inverkan på sparsamhet och omtanke kan aldrig åstadkommas än genom att uppmuntra begäret efter dylika tillfälliga vinster, hvilkas storlek icke står i rätt proportion till den ansträngning och möda, som nedlagts för att förvärfva dem. Jag skulle därför beklaga, om kammaren bifaller utskottets förslag, som, om det också ej alldeles uttryckligen går ut på att förordna metoden dock måste anses i viss mån uppmuntra den, och anhåller om afslag å betänkanudet.

Ang. vissa
grunder för en
lag om ålder-
domsförsäk-
ring.
(Forts.)

Herr Berg: Det har emot den af motionären föreslagna allmänna lifränteanstalten anmärkts, att de redan befintliga 14 lifränteanstalterna skulle vara tillräckliga för ändamålet. Men det skäl, som anförts för detta, bevisar enligt min mening just motsatsen. Då vi icke ega mer än 14 lifränteanstalter i riket, eller icke mycket mera än halfva antalet län, synes det påtagligt, att behofvet ingalunda är fylldt af de närvarande anstalterna och ej heller att det kan på den vägen fyllas.

Det anmärktes äfven, att det ej skulle vara någon logik i att staten leddes in i att drifva lifränteförsäkring, men det synes mig tvärtom såsom om det skulle vara i statens intresse att sjelf taga vården om en så ytterst viktig fråga som denna i sin hand, såsom den der är mäktig att med full trygghet och säkerhet ordna den. Det är nemligen uppenbart, att om äfven dessa enskilda anstalter i början kunna operera på frivillighetens grund, så vet dock en hvar som drifver stora affärer, att det frivilliga, lönlösa arbetet i längden blifver ett bland de sämsta arbetena. Det går icke längre an, då dessa summor växa till hundratals millioner, att låta dem förvaltas af frivilliga och oafönade tjänstemän, utan det måste vara personer, som stå i ansvar både genom lön och genom sin tjänsteställning, hvilka kunna på ett tillförlitligt sätt vårda dessa kapital. Under sådana förhållanden är det uppenbart, att just förvaltningen i statens hand måste bli vida billigare och säkrare och lemna ett i allo bättre resultat, än om det öfverlemnas åt den enskilda företagsamheten, öfver allt spridd i riket.

Hvad som nämndes om utlåningen från dessa små anstalter, att nemligen dessa 14, som nu finnas i landet, skulle bättre än en centralanstalt, kunna låna ut sina penningar, så kan detta hafva någon sanning till grund under nuvarande förhållanden, då hvarje anstalt har en eller annan million. Men då de börja att fylla sin bestämmelse, är detta deremot omöjligt, och då ligger öfvervigten hos den centrala anstalten i statens hand.

Det har vidare anmärkts, att posttjänstemännen, som enligt detta förslag äro afsedda att i första hand utgöra kommissionärer åt anstalten skulle redan nu vara öfverhopade med arbete och dertill olämpliga. Men detta är visst icke i regel fallet, ty den som känner huru posttjänstemännen på det största antalet stationer äro aflönade, och hvilket arbete de hafva — det är i allmänhet blott ett tillfälligt arbete och en mycket obetydlig inkomst, hvarigenom just också stora svårigheter möta för att få lämpliga föreståndare — vet att allt detta skulle väsentligen förbättras, om en person på hvarje station kunde få ett arbete som fylde hans tid och kunde utgöra föremål för hela hans verksamhet och äfven i högre grad än nu ersätta honom hans arbete och fylla hans lefnadskostnader. Vidare har sagts, att då frågan för närvarande är beroende på Kongl. Maj:ts pröfning, skulle det vara obehöfligt för Riksdagen att härom yttra sig. Men ingen af riksdagens ledamöter torde vara okunnig derom, att vid de arbeten, som hittills framlagts rörande denna fråga, icke förekommer någon den minsta antydning, än mindre något förslag i den af motionären angifna riktningen, som enligt utskottets för-

menande verkligen innebär ett beaktansvärdt förslag på samma gång som en grundläggande åtgärd för hela frågan — ty om den frivilliga ålderdomsförsäkringen vinner någon större anslutning inom landet — kan det icke förnekas att hela frågan om ålderdomsförsäkring blifver begränsad och förminskad till sina dimensioner och derigenom äfven i hög grad förenklad i sin lösning. Då vidare ett bifall till utskottets förslag, i motsats till hvad här sagts, icke skulle innebära något band på Riksdagens handlingsfrihet, emedan utskottets betänkande och motivering äro så uppställda, att der uttalas stora betänkligheter mot införande af ett penningelotteriväsen, ehuru väl utskottet anser frågan om att premiera sparsamheten väl värd att diskuteras och utredas, samt utskottet särskildt framhållit såsom sin uppfattning, att förslaget hufvudsakligaste betydelse vore inrättandet af en allmän riksförsäkringsanstalt, oberoende af frågan om premiering eller icke, så skulle Riksdagen genom att lemna sitt bifall till den föreslagna skrivelsen visst icke binda sina händer eller bestämdt uttala sig till förmån därför, utan endast helt enkelt förklara, att denna idé om en allmän riksförsäkringsanstalt är värd utredning.

Då det gäller en så ytterst viktig och storartad social fråga, tror jag ej det är rätt att man fränser eller med stolthet förkastar någon af de, låt vara små idéer, som erbjudas till dess ordnande, utan är det klokare att, då man letar efter nyckeln till frågans lösning, man äfven söker den bland dessa till utseendet obetydliga idéer, samt att om nu i detta förslag ett ljus erbjudes oss till hjälp vid detta letande, så bör det ej förkastas därför att det ser ringa ut på afstånd.

Jag tror mig därför böra och våga uttala den förhoppning, att Första Kammaren vill gilla det af utskottet framlögda förslaget, som jag yrkar måtte bifallas.

Sedan öfverläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, att i afseende på nu förevarande utlåtande yrkats dels bifall till utskottets hemställan, dels ock afslag derå.

Härefter gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden, och förklarades propositionen på afslag å utskottets hemställan, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 30 nästlidne april och den 3 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 9, i anledning af förslag om skrivelse till Kongl. Maj:t med begäran om tillägg till § 15 i gällande folkskolestadga.

Ifrågasatt tillägg till § 15 i folkskolestadgan.

Friherre Klingspor: Som vi hört af Andra Kammaren resolution, gäller denna fråga endast det, att, om en församling önskar att koncentrera sin folkskoleundervisning något mera, än skolstagan nu medgifver, den skall få slippa ingå till Kongl. Maj:t med denna framställning, utan få den medgifven i vanlig ordning, enligt 10 § genom domkapitlet och inspektören.

I frågasatt
tillägg till
5 folkskole-
stadgan.
(Forts.)

Denna fråga är sålunda af liten betydelse i det stora hela, men utskottets motivering i år är olika mot i fjo!'. Då tillstyrkte utskottet denna motion och i år har utskottet afslagit den. Förra året gick den igenom i Andra Kammaren med 86 röster mot 79, i år med 110 röster. Sålunda torde anledning finnas att söka få denna fråga genomdrifven äfven här.

I motiveringen har af utskottet anförts, att ett vilkor för detta skulle vara att tillse att ej barnens helsa eller undervisning lida deraf, äfvensom det antydts, att barnens förmåga att mottaga undervisning skulle lida häraf.

Vidare åberopas erfarenheten från elementarskolan, att sjukligheten skulle vara beroende på en viss medeltid af undervisningen. Jag vill påstå, att erfarenheten från elementarskolan icke är tillämplig på detta. Utskottet säger visserligen »i vissa fall,» eller »i vissa delar.» Men jag påstår, att elementarskolan och folkskolan äro i sanitärt afseende så olika, att man ej på den senare får göra någon tillämpning af förhållandena i den förra. Eleverna i folkskolan tillhöra den klass, som i regeln utgår till arbetare, och undervisningen är därför ej heller så intensiv som i elementarskolan. Vidare äro de dagar, som barnen mottaga undervisning, i regeln ej 6 dagar i veckan, utan understundom kanske 3, 4 och 5 dagar, beroende på olika omständigheter. Äro de t. ex. en större mängd, så att man får dela på dem, eller om en del är upptagen på annat håll med slöjd eller dylikt, så äro de ej i skolan 6 dagar i veckan.

Vidare har man framhållit vissa olägenheter för skollärarne. Jag påstår, att i det fallet är det för lärarne en fördel, om de få undervisningen något mera koncentrerad. Undervisningen i folkskolan, som alltid är ansträngande, underlättas i någon mån af att lektionerna i regeln ej pågå mer än 40 å 50 minuter med 10 minuters ledighet efter hvarje lästimme, och nu föreläs 30 minuters ledighet efter de båda första lästimmarne i sället för 1 å 2 timmar. Dessutom ingå i sjelfva undervisningen två å tre timmar s. k. tysta öfningar, skrifning, och räkning eller dylikt, som ej så mycket anstränger hvarken lärarnes eller lärjungarnes hjernor. Hvad folkskololärarne beträffar, vågar jag säga, att för dem är undervisningen alltid så ansträngande, att en half timme mer eller mindre skulle här vid lag ingenting betyda. Men af de olägenheter, som skulle kvarstå, derest ej den nuvarande långa rasten inskränkes, är att den icke kan af barnen rätt väl användas. Om vi deremot antaga en rast på 30 minuter, kan den begagnas till frukostrast. Barnen hafva med sig matsäck, och den förtära de vid tolf tiden, och antingen det är för- eller eftermiddagsläsning, så blir matsäcken ungefär densamma. Men om de skola uppehålla sig i skolan utan att göra något, blir följden den, att de köra sig tillsammans utanför skolhuset eller i lokalen, och den behöfliga vädringen af lokalen blir försummad. Den långa rasten verkar dessutom snarare demoraliserande och slappande på barnen, i det att undervisningen efter denna rast i allmänhet är sämre, än om hela tiden hade varit någorlunda väl använd. Om man t. ex. har gymnastiköfningar mellan lästimmarne, så är det en rekreation,

och vid all undervisning gäller, att vexlande undervisning höjer, men ensidig undervisning slappar intresset.

En annan omständighet att taga i betraktande är, att om undervisningen utsträcker för långt in på dagen, och barnen hafva lång väg att gå, få de under den mörka årstiden gå hem i mörkret, hvilket alltid är en stor olägenhet. Deremot, ju förr de komma hem, desto förr kunna de användas i hemmets små detaljer, hvarigenom sambandet mellan skolan och hemmet blir starkare, och den ovilja, som i allmänhet är rådande hos föräldrarne mot folkskolan, möjligen torde i någon mån kunna gifva med sig, då dessa kunna använda sina barn i hemmet större delen af eftermiddagen.

Man kan säga, att här är blott fråga om en halftimme, därför att folkskolestadgan gifver möjlighet att inskränka ledigheten till en timme. Men här behöfver man ju icke afgöra frågan om lämpligheten af för- eller eftermiddagsläsning, utan här gäller frågan blott: skall en församling, då förhållandena göra det önskvärdt att koncentrera undervisningen, nödvändigt behöfva besvära Kongl. Maj:t med en så enkel ändring i skolans läsordning? Skulle det icke kunna vara tillräckligt att i vanlig ordning, efter kyrkostämmas beslut, domkapitlet och folkskoleinspektören gemensamt finge reglera den saken.

Det är ej länge sedan man i denna kammare var mycket mån om att afgifva ett förtroendevotum om folkskoleinspektörernas duglighet, men att ej anse dem kompetente att tillsammans med domkapitlen kunna afgöra en så enkel sak, detta skulle verkligen innebära ett mistroende. På grund häraf anhåller jag värdsamt att få yrka afslag på utskottets hemställan, och att Första Kammaren måtte fatta samma beslut som Andra Kammaren.

Herr Billing: Då en motion alldeles lika den nu föreliggande föredrogs till afgörande i Första Kammaren i fjol, yrkade jag afslag å densamma, och motionen blef äfven af denna kammare utan votering afslagen.

Nu har samma fråga kommit upp igen, och jag ber att i dag, likasom förra gången, få yrka afslag å motionen samt bifall till utskottets förslag.

När man hörde den föregående talarens yttrande i dess förra del, fick man intryck af att här skulle vara tal om en mycket stor fråga, ty han förklarade, att ett antagande af motionen skulle medföra mycket stora frukter. Men af anförandets senare del fick man ett annat intryck, nemligen att frågan vore mycket liten. Och den är mycket liten därför, att här i sjelfva verket icke är fråga om annat än derom, huru vida, när det läses fem timmar i folkskolan, det emellan den andra och tredje timmen skall göras uppehåll af en half eller en hel timme.

Om vi än måste medgifva, att det både för barnen och lärarne kan vara önskligt att, derest särskilda förhållanden göra det nödigt, kunna minska ledighetstiden till en halftimme, så få vi väl, å andra sidan, också medgifva, att det är önskligt att i lag förekommer såsom

*Ifrågasett
tillägg till i
5 folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
tillägg till §
15 folkskole-
stadgan.
(Forts.)*

regel, att det skall vara minst en timmes uppehåll mellan andra och tredje lärotimmen.

Nu vill man ur lagen taga bort denna bestämmelse och i stället stadga, att det skulle kunna läsas 5 timmar med blott en half timmes uppehåll. Det är väl icke lämpligt att detta blifver regel. Om man finner att det skulle behövas att på vissa orter ordna undervisningen enligt motionärens förslag, möter det icke hinder att få sådan anordning genomförd. Man behöfver blott ingå till Kongl. Maj:t med anhållan derom, hvarefter Kongl. Maj:t pröfvar, om verkligt skäl dertill förefinnes. Om så visar sig vara förhållandet, beviljar Kongl. Maj:t ansökningen. Men det är skäl att i folkskolestadgan bibehålla den bestämmelse, som man i regeln anser vara den rättigaste.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Friherre Klingspor: I anledning af hvad herr Billing yttrat, att en half timmes uppehåll skulle stadgas såsom regel, vill jag säga, att den nu gällande bestämmelsen skulle kvarstå såsom regel. Det skulle blott gälla ett tillägg till paragrafen af den lydelse, jag nämnde, och derutaf skulle ej följa det minsta spår af olägenhet. Hvad som yttrats mot förslaget i sanitärt och pedagogiskt afseende är temligen lösligt, så att det bevisar ej mera, än hvad som yttrats på den andra sidan.

Jag yrkar fortfarande afslag.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr vice talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock, af friherre *Klingspor*, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle biträda Andra Kammarens i ämnet fattade beslut.

Sedermera gjorde herr vice talmannen propositioner enligt dessa båda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Friherre *Klingspor* begärde votering, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Kammarens tillfälliga utskott n:o 1 hemställt i utlåtandet n:o 9, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslår kammaren utskottets hemställan och biträder Andra Kammarens i ämnet fattade beslut.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—77;

Nej—28.

Föredrogs å nya och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 3 och 5 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 14, i anledning af väckt motion om utseende af suppleanter för Andra Kammarens ledamöter och för elektorer vid val af dessa riksdagsmän.

1 punkten.

Utskottets hemställan bifölls.

2 punkten.

Herr Bergius: Den af herr Alin och mig afgifna reservation afser icke första punkten, utan blott den andra, och ehuru åtskilliga skäl tala för ett sådant förslag, som det deri innehållna, har jag dock trott att den föreslagna grundlagsändringen icke är nödig, och detta desto mindre, som antalet valkretsar med medelbara val allt mera minskats. De utgjorde år 1866 130 och hafva nu nedgått till 42.

Jag hemställer därför om afslag.

Ang. suppleanter för elektorer vid val af ledamöter i Andra Kammaran.

Friherre Leijonhufvud, Sten: Då jag var närvarande i utskottet vid frågans behandling och med min röst tillstyrkte dess genomförande, anser jag mig böra försvara detta betänkande.

Det är visserligen sant, att 38 § riksdagsordningen säger, att konstitutionsutskottet tillkommer att handlägga irågor om grundlagsändringar, dem utskottet anser högst nödiga eller nyttiga, men tillägger, att sådana grundlagsfrågor, som från kamrarne till utskottet remitteras, skola jemväl af utskottet behandlas. Det var med anledning deraf, som denna fråga här förekommit inom utskottet.

Man kan ju visserligen tvista om, huru vida den föreslagna förändringen är högst nödig, men att den är nyttig, det har framgått af flera inom utskottet andragna orsaker, hufvudsakligen den, att man sett, huruledes riksdagsmannaval genom uraktlåtenhet af en eller annan elektor kommit i en annan rigtning och lemnat ett helt annat resultat, än det, hvartill flertalet inom valkretsen kommit, derest alla elektorena infunnit sig. Det är för att afhjelpa denna brist, hvars afhjelpande jag anser nyttigt, som jag biträdt det föreliggande förslaget. Nu är visserligen sant, att riksdagsmannavalen för närvarande på många orter gå i rigtning att vara omedelbara, men man har likasom en förkänning att dessa omedelbara val möjligen skulle kunna återgå till hvad grundlagen från början stadgat i afseende

Ang. suppleanter för
elektorer vid
val af ledamö-
ter i Andra
Kammaren.

(Forts.)

på medelbara val, eller att elektorerna skulle väljas för utseende af riksdagsmän.

Under sådana förhållanden anser jag det vara ganska nödvändigt att fatta ett beslut, som är egnadt att förekomma att riksdagsmannaval kunna gå i annan riktning, än den pluraliteten inom valkorporationen önskar.

Jag har ej heller haft något att erinra mot det tillägg till paragrafen, som bestämmer att elektor, som af en eller annan orsak är hindrad inställa sig, skall derom underrätta suppleanten. så att denne infinner sig vid valet. Detta stadgande synes vara ganska nödigt, derest den föregående lagförändringen antages; ty i annat fall skulle ej säkerheten blifva större än hvad den nu är.

På dessa grunder anhåller jag om bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr Unger, Magnus: Jag får bekänna att, då denna motion först föredrogs i konstitutionsutskottet, jag icke var synnerligen böjd för den ifrågasatta obetydliga och knappast nödiga grundlagsändringen. Men då såsom skäl för densamma framhölls sannolikheten deraf, att genom fullständigande, medelst suppleanter, af föreskrifterna om elektorsval man möjligen skulle så småningom komma att återgå till det medelbara valsättet, lät jag i den förhoppningen beveka mig att vara med om förslaget, hvilket för öfrigt är temligen o kyldigt.

Om åtgärden är obetydlig, så må man väl dock, såsom friherre Leijonhufvud yttrat, anse den nyttig, om den skulle kunna verka derhän, som förespeglats. Det är sant att de äro ej många, de kommuner, som nu välja medelbart, men det fins dock några, för hvilka det närvarande förhållandet medför olägenhet, något som hvar och en, hvilken hållit sådana val, fåt erfara.

Jag anser mig därför för min del kunna och böra göra hemställan om bifall till förslaget. Då jag nu har ordet, ber jag att på samma gång få tillkännagifva, att jag visserligen öfverensstämmer med utskottet i afseende på det slut, hvartill utskottet i första punkten af nu föredragna utlåtandet kommit, men ej i fråga om motivering, hvilken jag för min del ogillar. Då emellertil mina skäl härför ej kunna vara af intresse för kammaren att höra, har jag blott velat gifva min afvikande mening i den delen till känna.

Herr Annerstedt: Innan öfverläggningen är slutad, torde det vara skäl att fästa uppmärksamheten på andra stycket i den nu föredragna punkten. Det synes kunna sättas i fråga, hvilken betydelse enligt konstitutionsutskottets mening skall ligga i denna elektorns skyldighet att underrätta sin suppleant. Är det meningen att valet skall vara ogiltigt, derest en elektor uraktlåter att verkställa den föreskrifna underrättelsen, eller icke? Ur lydelsen af det föreslagna stadgandet framgår ej detta. Och det synes kunna befaras, att en mångfald af klagomål öfver medelbara riksdagsmannaval skall deraf förorsakas, klagomål, grundade derpå, att den ene eller andre elektorn antingen icke bevisligen underrättat någon suppleant eller ock lemnat underrättelse till en suppleant, som icke var den rätta.

På dessa skäl hemställer jag om afslag å den föredragna punkten.

Friherre Leijonhufvud, Sten: I afseende på den af herr Annerstedt framställda anmärkning vill jag fästa uppmärksamheten på, att elektors skyldighet att underrätta sin suppleant icke är något annat än en ordningsföreskrift, hvars uraktlåtenhet icke kan medföra lagliga åtgärder. Suppleanten kommer icke derigenom i något annat predikament, än elektorn. Det är blott meningen att gifva en sorts mera kraft åt valet derigenom, att elektorn har en moralisk pligt att underrätta sin suppleant, om han icke sjelf kommer tillstädes, att tillse att hans utvaro icke inverkar på valets utgång, och på annat sätt kan icke suppleanten blifva underrättad om, när han skall komma tillstädes eller icke. Icke kunna alla suppleanter inställa sig vid valet och icke har jag tänkt mig, att valet skulle blifva ogilladt mera, om icke suppleanten kom tillstädes, än om elektor är frånvarande.

Ang. suppleanter för elektorer vid val af ledamöter i Andra Kammaren.

(Forts.)

Herr Unger, Magnus: Till hvad herr friherre Leijonhufvud yttrat vill jag endast tillägga, att det är föga sannolikt, att en elektor, som fått det förtroendet att utöfva valrätt, skulle underlåta att vid hinder underrätta den, som skulle vara hans suppleant. Man har icke hört, att t. ex landstingsmän, som fått förhinder, försummat att underrätta sina suppleanter, och det synes icke förefinnas något skäl till den förutsättningen, att dessa elektorer skulle mera göra sig skyldiga till en sådan underlåtenhet.

Efter härred slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de derunder framställda yrkandena propositioner, först derpå att utskottets förslag till förändrad lydelse af §§ 16, 17 och 18 riksdagsordningen skulle antagas att hvilatill grundlag-enlig behandling vid en kommande riksdag och vidare på förkastande af samma förslag; och förklarades den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 3 och 5 innevarande maj bordlagda utlåtande n:o 10 b, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition, angående pension för aflidne lektorn vid allmänna läroverket i Hernösand Carl Johan Blombergs enka och barn, biföll kammaren utskottets i nämnda utlåtande gjorda hemställan.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 3 och 5 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 61, i anledning af Kongl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala äfvensom en i ämnet väckt motion.

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala.

Mom. a.)

Herr Tamm, Hugo: När Upsala universitetsbyggnad skulle upp-

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala.
(Forts.)

föras, hade Kongl. Maj:t ingått till Riksdagen med anhållan om ett anslag å 740,000 kronor, hvaraf under 1878 skulle utgå 150,000. Riksdagen antog detta förslag med tillägg, att det åskade anslaget beviljades med vilkor att utan vidare anslag af statsmedel universitetets behof af en större samlingsaal för lärare och lärjungar, af erforderliga föreläsningssalar och samlingsrum för fakulteterna blefve tillgodosedt. Jag kan för min del icke draga någon annan slutledning af detta tillägg, än att Riksdagen derigenom uttryckligen förklarar, att den icke under någon form vidare önskade upptaga något anspråk för detta ändamål från universitetets sida eller, med andra ord, att hela byggnadsaffären blef en sak, som gälde universitetet, hvilket derefter fick ställa dermed, huru det helst ville. Derför synas mig också dessa nu framställda anspråk för herr Hallströms räkning icke vidare vara en affär emellan staten och byggmästaren Hallström, utan en affär emellan universitetet och Hallström. Af ej ringa praktisk betydelse är denna fråga, ty i icke få likartade kunna alldeles samma anspråk framställas till staten. Hvar helst staten lemnat ett bidrag under en eller annan form, skulle staten faktiskt stå bakom såsom borgesman. Jag vill erinra om alla anslag till vägar, anslag till odlingar o. s. v. Huru många af dessa företag är det icke, som öfverskrida det beräknade beloppet; man har många exempel på, att entreprenörerna sedan icke hafva gått ut med arbetet och att de hafva kommit i svåra omständigheter. Detta är således ett icke ofarligt prejudikat, som här föreligger, och jag har åtminstone ansett mig såsom statsutskottsledamot böra fästa kammarens uppmärksamhet på detta förhållande, innan kammaren fattar sitt beslut.

Dessutom vill jag framhålla, att Riksdagen i fjor och året förut afslagit två dylika ansökningar från entreprenörer, nemligen från Jehander och från Möllers sterbhus. I det senare fallet var det alldeles samma förhållande som här: grunden var illa undersökt och stälde sig dyrare än beräknadt var. Jag vill icke missunna den ene eller andre en hjälp, om billighetsskäl föreligga, men jag vill framhålla den fara, som ligger deri, att Riksdagen det ena året afslår en sådan ansökning och det andra bifaller den och således gör ersättningsrätten beroende på tycke. Ett sådant tillvägagående är det allra yppersta sätt att locka öfver sig alla möjliga ansökningar i den vägen.

Jag vill icke ingå på bedömande af billigheten eller obilligheten af frågan utan har endast velat framhålla ofvannämnda skäl, hvilka föranlett mig att yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition, på hvilket afslagsyrkande jag äfven hos talmannen anhåller om proposition.

Herr statsrådet Wennerberg: Det är fullkomligt rätt hvad som är sagdt af den föregående talaren, men denna fullkomliga rätt är icke af den beskaffenhet, att den så strängt skall iakttagas, att kammaren derigenom skulle vara förhindrad att fatta ett annat beslut än det den har fattat en gång förut. Sådant är icke ovanligt.

Det exempel han anförde, der kammaren har vägrat att gifva vidare anslag åt en person, som fullgjort ett arbete enligt kontrakt och derpå kommit att mista penningar, det är verkligen icke jem-

förligt med det fall, som nu föreligger. Detta är något så alldeles ovanligt, att så vida man icke *vill* låta binda sig allt för mycket af hvad man en gång har uttryckt i ord, så *bör* man denna gång se till, att icke, såsom ett gammalt ordspråk säger: »den högsta rätt blir den allra högsta orätt». Och det skulle onekligen i detta fall inträffa, derest kammaren afsloge Kongl. Maj:ts begäran om 50,000 kronor åt byggmästaren Hallström, visserligen icke såsom ersättning för hvad han förlorat, utan såsom ett erkännande, att han fullgjort ett dugligt och godt arbete och derpå sjelf blifvit ruinerad.

I närvarande stund står det granna huset i Upsala färdigt och man kan nästan säga till hälften uppfördt af en enskild person. Denne enskilde var för tolf år sedan en rik man, ty vi räkna ju sådana för rika, som ega ungefär en half million kronor. Han är i närvarande stund alldeles utblottad, hans familj lefver på de återstående fordringsegarnes godhet. Han har hustru och barn, de flesta af de senare sjukliga och den förra nedtryckt af sorg. Han sjelf uppenbarar sig icke nu såsom den forne verksamme mannen utan såsom en, som är bruten, men han sträfvar dock och arbetar och tjenar för sin del sitt dagliga bröd ännu.

Alla myndigheter erkänna såsom med en mun, att en monumental, solid byggnad blifvit uppförd, och sjelfva öfverintendentsembetet erkänner, hvad ock i besigtningssinstrumentet påpekats, att denna byggnad icke skulle kunnat uppföras för mindre än ungefär dubbla summan mot den, för hvilken Hallström åtog sig att uppföra byggnaden, en summa, som stämmer ganska bra med den förlust han fått lida. Han lade allt sitt dit för att genomföra arbetet, han rättade sig efter de ofta stränga fordringar, som ett af honom obetänksamt ingånget kontrakt visserligen i de flesta, men icke i alla fall, tvungo honom till, men som han dock ville fullgöra. Det fans nemligen ett fall, i hvilket han var verkligen oskyldig. Vill man säga, att den, som ingår ett oförståndigt kontrakt, får också bära följderna deraf, så måste först erkännas, att han har fått göra det mer än någon annan. Men sedan finnes det en del af arbetet, grunden, som öfverintendents-embetet erkänner, att den kunde icke vara noggrant pröfvad på förhand, så vidt man icke vill påstå, att alla, som vilja vara med om ett sådant företag, sjelfva skola grundligt undersöka allting, som kan inverka på priset. Öfverintendentsembetet framhåller, huru alla dessa brunnar, som gräfdes och hvilka man antog lemna tillräcklig upplysning, ligga utom det egentliga byggnadsområdet. *Der* dolde sig bland annat det gamla erkebiskopspalatsets kvarlevor, bestående af gamla murar, dels hårdnade nästan till jernfasthet och dels på samma gång sega som bly. Sprängningen af det och gräfningen kostade så mycket, att de flesta anse, att Hallström derpå gjort sin största förlust.

När man nu hade ett exempel, att Riksdagen en gång beviljat ersättning just därför, att en byggmästare icke kunnat undersöka grunden så noga som det erfordrades och hållit honom därför skadeslös, så ansåg jag, att jag borde tillstyrka nu föreliggande förslag. Jag ansåg, att jag icke hade rätt att fästa mig vid den stora totala förlusten. Den fick byggmästaren taga på sig sjelf därför, att han ingått ett oklokt kontrakt, men att han skulle lida förlust äfven på

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å unive stötsbyggnaden i Upsala.
(Forts.)

*Ersättning åt
bygmästaren
C. H. Hall-
ström för lidna
förluster å
universitets-
byggnaden i
Upsala.
(Forts.)*

den okända grunden och dess utgräfnig, det torde nog hvar och en finna vara obilligt. Och ändock är det icke här fråga om ersättning för hela den summa, han förlorat på grunden. Det återstod blott ett, som jag ansåg angeläget och skulle önska att äfven kammaren ville finna angeläget, nemligen att gifva den nu mera utfattige mannen ett erkännande, att han gjort allt hvad han kunnat. Den äskade summan af 50,000 kronor är icke en *ersättning*, hvarigenom mannen återfår hvad han förlorat och blir förmögen och rik; det är jemnt så pass mycket att han kan underhålla sin familj under de återstående dagar han sjelf lefver och tillika i någon mån göra hvad han innerligen önskar, nemligen afbetala något af sin skuld till en och annan af dessa fordringsägare, som visat honom så mycken godhet. Det är således ett erkännande, som ligger i detta, oaktadt det är uttryckt i siff:or.

Jag skulle beklaga, om i ungdomens stad glädjen att se denna vackra byggnad alltid skulle förknippas med det dystra minnet, att dess byggmästare blifvit ruinerad och att Riksdagen icke ens velat gifva honom ett offentligt vitsord derom, att han gjort sin skyldighet på ett mer än vanligt hedrande sätt. Jag hoppas, att denna kammare vill befria byggnadens historia från ett sådant minne och också ställa till freds sin egen billighetskänsla genom att gifva byggmästaren detta erkännande, det enda, som Riksdagen numera kan gifva honom.

Herr Almén: Jag vill icke förneka, att den förste talaren kunde hafva, särskildt från formel synpunkt sedt, fullt giltiga skäl att yrka afslag å Kongl. Maj:ts proposition. Men jag tror också, att om man vill taga reda på saken och de skäl, som anförts för bifall till propositionen, skall man finna, att dessa skäl äro mera talande. Sådän är åtminstone min uppfattning och jag skall i korthet söka att angifva skälen för densamma. Om Hallströms förlust härledt sig endast af ett mer eller mindre oklokt underskrifvet kontrakt, skulle man kunna säga, att den bör icke ersättas. Men förlusten härleder sig af omständigheter, som äfven en klok byggmästare svårligen kunnat förutse. Dit räknar jag i första rummet grundens beskaffenhet och deraf föranledda utgifter. Icke kunde väl någon, äfven om han varit förtrogen med de lokala förhållandena hafva trött sig finna i denna sandås grundmurar till 25 fots djup och 400 till 500 fots utsträckning, hvilka måste aflägnas, icke heller att finna dessa murar vara af sådan beskaffenhet, att det i jemförelse med det arbete, som erfordrats för deras bortsprängande, varit en småsak att bortspränga samma kubikmassa ur ett berg. Öfverintendentsembetet, hvars sakkunskap icke är bestridd, har också förklarat, att detta sprängningsarbete förorsakat den största förlusten och att Hallström *derför* vore berättigad till ersättning.

Här äro äfven andra punkter att anmärka, deribland den på sid. 3 i utskottets betänkande omnämnda beskaffenheten af kupolen. Ritningen utvisade, att dertill skulle användas 18 stycken jernstolar med rak konstruktion. Det bar sig icke. Man fordrade sedermera 25 stolar med dyrare konstruktion och af större dimensioner. Utan tvifvel förorsakade detta stora förluster, för hvilka Hallström antag-

ligen skulle kunnat tilltvinga sig ersättning, om han gjort anspråk derpå i den form, kontraktet förutsatte.

Vidare hafva vi den omständigheten, att byggnaden angafs skola blifva mycket enkel. Jag vill icke påstå, att motsatsen inträffat, men å andra sidan visste arkitekten hvad en monumental byggnad kräfde och gjorde allt hvad han kunde för att få den sådan. Detta å sin sida förorsakade nog ock förluster.

Slutligen var kontrollanten samvetsgrann och rättvis, utan allt tvifvel, men äfven sträng, hvilket är en vigtig omständighet för en byggmästare. Nu torde det sägas: har Hallström haft något att fordra, hvarför har han icke uttagit sin fordran genom kompromiss eller rättegång? Nej, han satte en ära i att göra arbetet så godt han kunde. Han har gjort åtskilliga öfverarbeten; jag känner till några af dem och är för min del öfvertygad, att universitetet har ersatt de samma till *fulla* värdet och att han derpå icke har förlorat något. Men han har försummat att söka ut resten vid de tillfällen och i den form, som det hade bort ske. Man kan säga, att då han icke gjort det, får han stå sin risk. Ja, han har ock tyvärr stått risken. Nu kommer jag tillbaka till frågan i dess helhet. Huru säga de sakkunnige, som besigtigat byggnaden? De säga, att den icke kunnat uppföras för mindre än 1,250,000 kronor och Hallström har fått omkring 800,000. Vi se äfven deraf, att han måtte gjort stora förluster; om icke så stora, som han uppgifvit, så dock mycket stora. Vidare säga de, som besigtigat byggnaden följande såsom slutomdöme: »Denna i ordets fullaste bemärkelse monumentala byggnad har, så vidt vi under noggrant iakttagande kunnat bedöma densamma, blifvit i hvarje dess minsta del på ett särdeles omsorgsfullt, skickligt och om den noggrannaste kontroll vid arbetets utförande vittnande sätt uppförd, och lemnar för ty den samma i afseende å hvad man hos en byggnad af denna beskaffenhet kan fordra af soliditet i utförandet, enligt vår enstämmiga mening, intet öfrigt att önska».

Byggnaden länder således sin byggmästare till *verklig heder*. Den stora förlust han har lidit synes mig också kunna och böra ersättas, må vara icke från juridisk synpunkt men i sanning från bilighetens synpunkt. Jag frågar, huru månede en enskild skulle handla, som eger tillgångar och finner, att en person, med hvilken han träffat ett aftal, på mönstergilt sätt fullgjort hvad han åtagit sig, men på detta företag lidit stora förluster, som han svårligen kunnat förutse, och hvilken han möjligen genom rättegång delvis kunnat få betäckta? Jo, då arbetet varit mycket förlustbringande, förmås han att i någon grad lätta byggmästarens börda. Den vore hård, som icke det gör. Jag frågar då, om Riksdagen i ett sådant fall har mindre skyldighet, än den enskilde.

Nu har den förste talaren erinrat om Riksdagens vilkor, då den beviljade anslag till den ifrågavarande byggnaden, och talaren säger, att derigenom har Riksdagen förklarat, att den icke vidare vill höra talas om denna byggnadsfråga, att den är en affär mellan universitetet och Hallström. En sådan uppfattning kan jag icke på något sätt dela. Universitetet har fullojort hvad det utlofvade vid penningarnes mottagande, och fullgjort ännu mer med stora utgifter för egen del.

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster vid universitetsbyggnaden i Upsala.

(Forts.)

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetets byggnaden i Upsala.
(Forts.)

Huru kan man då säga, att detta är en affär emellan universitetet och Hallström? Det är icke heller en affär emellan universitetet och Riksdagen, ty universitetet har icke begärt något ökad anslag. Det har fått hvad Riksdagen beviljade och fullgjort allt, hvad Riksdagen fordrade, och mycket derutöver.

Slutligen skulle jag vilja fråga den förste talaren: huru skulle universitetet kunna betala Hallström något? Universitetsmyndigheterna äro ansvariga och hafva andra, som de skola rådfråga, hvilka också äro ansvariga. Då nu universitetet fullgjort allt hvad det åtagit sig, eger det icke rätt att taga af sina *knappa* medel för att deraf gifva till Hallström. Det skulle derigenom utsätta sig för stränga anmärkningar från många håll. Här finnes icke någon, som kan betäcka någon del af dessa Hallströms stora förluster, annat än Riksdagen, och den har, enligt mitt förmenande, både juridisk och moralisk rätt dertill, den kan och bör handla såsom en enskild skulle handla i ett sådant fall som detta, och det är väl icke heller något så farligt prejudikat, om en människa, som förlorat 400,000 kronor, får 50,000 kronor tillbaka. Jag tror icke många derigenom lockas att göra efter hvad Hallström gjort.

Jag anhåller om bifall till utskottets förslag.

Herr Casparsson: Då jag såsom ledamot af den kompromiss, som herr Hallström år 1885 begärde, har haft särskild anledning att sätta mig in i frågan, ber jag att få meddela de orsaker, som enligt mitt förmenande varit de förnämligast medverkande till den förlust, som Hallström lidit. Den *första* orsaken är den låga entreprenadsumman. Den understeg med 150,000 kronor det uppgjorda kostnadsförslaget. Det är naturligen en omständighet, som beträffande ersättningsfrågan icke förtjenar så mycket afseende, entreprenören får ikläda sig den förlust, han ådragit sig genom sin oförsigtighet.

Den *andra* orsaken är det entreprenadkontrakt, hvarpå han ingick, hvilket hade mycket stränga bestämmelser, som i allmänhet på ett mycket strängt sätt tillämpades.

Den *tredje* och egentligen ömmande orsaken är, såsom det framhålles i statsrådsprotokollet, grundläggningsarbetena, hvilka blefvo ofantligt mycket dyrare, än från början beräknats. Sjette paragrafen i byggnadskontraktet innehöll, att dessa arbeten skulle gå till ett djup af minst 5 fot, nu hafva de i flera fall gått till ett djup af 25 fot. Hallström sjelf uppgifver, att dessa arbeten hafva blifvit mer än tre gånger så dyra, som det från början blifvit beräknadt. Öfverintendentsembetet, hvars yttrande har blifvit infordradt, säger om detta opåräknade öfverarbete: »Till detta var emellertid entreprenören ingalunda förpligtad, och han synes derför hafva varit i sin fulla rätt att begära ersättning för detta öfverarbete.» Men en sådan fordran har icke af Hallström framstälts, såsom han anför af det skäl, att han vid den tiden ännu trodde, att han skulle gå ut med arbetet utan att begära denna ersättning.

Vidare, en i mindre mån medverkande orsak var fotsockelns dyrbara beskaffenhet. Den gjordes af granit i stället för af kalksten, såsom från början var tillämnadt. Hallström fick visserligen en er-

sättning af 10,000 kronor, men om denna säger öfverintendentsembetet, att det belopp, Hallström för denna sockel betingade sig, var utan tvifvel mycket lågt, hvarför ock anbudet genast antogs med den i protokollet intagna förklaringen, »att beräkningen var billig och för universitetet ingalunda ofördelaktig».

En ytterligare medverkande orsak var den ökade kostnad, som Hallström fick vidkännas för takstolarne öfver aulan. Han hade till kompromissen framställt anspråk på ersättning i detta hänseende, men kontraktet innehöll, att han icke fick komma med efterkraf för några arbeten, öfver hvilka han icke förut uppgjort af byggnadskomitén godkända kostnadsförslag.

Nu hade Hallström utfört dessa arbeten, utan att på förhand erhålla fastställelse derå, och därför kunde han icke tillerkännas någon ersättning för desamma. Den förlust, han härigenom lidit, uppgifver han till 15,000 kronor.

Vidare tillämpades kontraktets bestämmelser synnerligen strängt i afseende på façadtegels anskaffande. Intet annat än danskt façadtegel godkändes af kontrollanten, och tionde paragrafen i kontraktet medgaf denne en sådan rättighet, hvarför Hallström måste underkasta sig de villkor, som i detta fall blefvo honom föreskrifna.

Dessa senare orsaker till Hallströms förlust har öfverintendentsembetet dock ansett icke vara af sådan betydelse, att de böra föranleda till framställning om någon särskild ersättning. Men de tre första orsakerna äro de, som egentligen föranledt den stora förlust, Hallström lidit.

Nu har min granne till venster sagt, att detta är en affär mellan akademien och Hallström. Nej, det är icke så. Kongl. Maj:t har framlagt frågan för svenska Riksdagen, och då är det en affär mellan svenska Riksdagen och Hallström, och vi böra i den egenskapen upptaga och afgöra frågan.

Den ärade talaren sade, att han i egenskap af statsutskottsledamot haft betänkligheter att tillstyrka detta förslag. Jag är också statsutskottsledamot, men innan jag blef ledamot af statsutskottet, har jag i många år förut varit menniska, och litet af menniskan hänger ännu i mig, och jag betraktar därför frågorna äfven från rent *menschlig* synpunkt.

Den ärade talaren sade vidare, att det vore farligt att skapa ett prejudikat i detta fall. Det håller jag fullkomligt med honom om, när man står på *rättens* ståndpunkt, ty då är det betänkligt att tillskapa farliga prejudikat. Men vi stå icke här på rättens utan på *billighetens* och *barmhertighetens* ståndpunkt, och jag tror, att barmhertigheten är en faktor, som icke bör och får uteslutas från Riksdagens rådslag, och det är förnämligast från *denna* synpunkt, jag betraktar frågan.

Derför, mine herrar, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Friherre Leijonhufvud, Broder Abraham: Jag vill endast fästa uppmärksamheten på ett par punkter, som enligt mitt förmenande varit af särskildt ingripande beskaffenhet. Kontraktet är i det hela taget ungefär sådant, som entreprenadkontrakt i allmänhet skrif-

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för idna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala.

(Forts.)

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala.
(Forts.)

vas i Sverige, men dessa lida i allmänhet af ett par betydliga fel. Det ena gäller grunden. Derom har jag redan förut haft tillfälle att tala. I stället för att beräkna grundläggningen i kubikfot efter visst pris för hvarje olika slag af arbete, brukar man i kontraktet upptaga den i klump. Är det nu grus eller berg eller i allmänhet likartad mark, då är saken simpel, då vet byggmästaren, hvad han har att rätta sig efter. Skall han påla öfver allt, så kan han också göra beräkningar deröfver. Men är det bruten mark, en del hård, en del lös, då är det nästan omöjligt, i synnerhet om man träffar på gamla grundmurar eller stenig grund, att genom borrarning utröna, huru förhållandet är, ty borren stannar ofta mot hvad man tror vara berg, men sedermera befinnes vara lösa stenar. Detta är ett genomgående fel i alla våra byggnadskontrakt, och jag kan icke annat än förvåna mig öfver, att våra byggmästare fortfarande gå in på sådana bestämmelser i fråga om grundläggningar. Ibland vinna de väl derpå, men icke så sällan förlora de också, såsom herr Hallström här gjort.

En annan bestämmelse, som var mycket försätlig, var den, att Hallström i allo skulle rätta sig efter kontrollantens detaljföreskrifter. Äfven sådana bestämmelser förekomma ganska allmänt i entreprenadkontrakt om uppförande af byggnader. Jag har också för kronans räkning skrivit under sådana kontrakt, men det har då varit fråga om temligen vanliga arbeten, der detaljerna icke kunnat variera så mycket. Det har varit fråga om stall, kaserner, förrådshus och dylikt, och der kan icke så stor lyx ifrågakomma. Derför kunna icke heller detaljföreskrifterna inverka så mycket på slutsumman i dess helhet. Helt annat är förhållandet här, der fråga var om ett monumentalt hus. Nu är dessutom olyckan, att Hallström, hvilken jag känner såsom en redbar och ärlig man, dock är en sjelfgjord man; han har icke haft några förberedande arkitektoniska studier, alla de byggnader, han utfört, hafva varit af jmförelsevis mera simpel och enkel beskaffenhet, och då har han icke haft så ondt af dessa bestämmelser. Kanske hafva ej heller kontrollanterna varit så stränga. Här var det en skicklig fackman, som utöfvade sträng kontroll och ansåg sig böra göra byggnaden så fin som möjligt. Följden blef, att Hallströms beräkningar slogo alldeles fel. Han hade icke beräknat hvad arkitektur ville säga, att dyrbarare materialier här skulle komma i fråga, såsom t. ex. det granna façadteplet från Danmark. Men vilkoren i kontraktet voro sådana, att han måste underkasta sig hvad som bestämdes, och en föregående talare har sagt, att oaktadt man sökt i den tillsatta kompromissen tillgodose honom så mycket som möjligt, så kunde han dock icke få ersättning härför, ty vilkoren voro för imperatoriska. Hallström ville då komma ifrån saken så till vida med heder, att han gjorde ett godt arbete.

De nämnda bestämmelserna och arbetets beskaffenhet vållade den olycka, som träffat honom.

Nu säger man, att hans anbud var allt för lågt tilltaget. Men det är en känd sak, att Hallström ofta gjorde arbetena mycket billiga. Då det var fråga t. ex. om ett arbete för jernvägen här i Stockholm så, under det andra begärde 125,000 kronor, tror jag, åtog han sig arbetet för 59,000 kronor. Han hade en stock pålitliga och ordent-

liga arbetare och därför kunde han åtaga sig arbeten för billigare pris än andra, som måste samla folk till höger och venster. Detta var det förmodligen jemte hans stora okunnighet om arkitektoniska arbeten, som förmådde honom att afgifva ett så lågt anbud. Hade han rådfrågat mig — ehuru jag icke plägat vara hans rådgifvare — så skulle jag bestämdt afrådt honom från att åtaga sig detta arbete.

Under sådana förhållanden är jag, mot mina vanliga principer — ty jag har icke förordat sådana eftergifter förut — böjd att bevilja det ifrågavarande anslaget, ty denna gång tror jag, att ömmande omständigheter föreligga.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Friherre Barnekow: Riksdagen står åter inför en fråga, sådan som den stått inför många gånger förut, nemligen, att kontrakt är upprättadt med en entreprenör, som icke kunnat fullgöra detsamma. Vi hade förra året ett sådant fall, då ersättning begärdes åt ingenjören Jehander för förlust vid ett byggnadsarbete i Karlskrona. Denna begäran blef afslagen. Vi hafva äiven i år förut haft ett sådant fall, då det varit fråga om ett jordbruksarbete, nemligen sänkning af sjön Vesan. Här begärdes ersättning till ett bolag, som icke gått i land med arbetet. Den begärda ersättningen blef också afslagen. Nu stå vi, som sagdt, åter inför ett sådant fall. Huru skall Riksdagen här förhålla sig? Jag var med i riksdagen, då man beslöt, att medel skulle lemnas till Upsala universitet mot det att universitet skulle svara för, att icke några efterräkningar skulle komma i fråga. Det var då flere, som ansågo, att det icke var rätt att så göra, och de sade, att universitetet bör nöja sig med att få byggnaden sådan, som Riksdagen vill. Men när nu universitetet icke ville nöja sig dermed, utan ville hafva en mera monumental och storartad byggnad, så bör det ock ansvara för kostnaderna. I det fallet instämmer jag fullkomligt med den förste talaren, att jag tror att detta är en affär emellan universitetet och byggmästaren Hallström och att Riksdagen ej har någon sorts skyldighet att ersätta herr Hallström hans lidna förluster. En annan talare har sagt, att när nu saken kommit inför riksdag, så är det en affär emellan Riksdagen och Hallström.

Herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet har tagit saken från den honetta sidan och vädjat till vår barmhertighet. Ja, då är det mycket svårt, om man är ömsint och har godt hjerta, att säga nej. Men skall man öfva barmhertighet, så måste det också vara barmhertighet, man öfvar. Jag vill fästa uppmärksamheten på några ord af herr ecklesiastikministern. Han sade, att herr Hallström vill göra rätt mot några, som varit vänligt stämde emot honom, Hvad hafva vi då för säkerhet för, om vi lemna dessa 50,000 kronor, att han någonsin får dem? Jo, säger man, vi hafva den säkerheten att hans kreditorer lofvat det. Ja, mina herrar, jag har varit tretton år i riksdagen, och när jag först kom hit var jag icke mycket misstänksam, men ju längre man blir här, desto mer misstänksam blir man. Derfor går jag nu heller icke in på att bevilja detta anslag, med mindre än jag har någon garanti. Här finnes ingen annan garanti, än att en och annan person sagt, att kreditorerna icke göra anspråk på

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitet - byggnaden i Upsala.
(Forts)

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetets byggnaden i Upsala.

dess 50,000 kronor, men förr än det står skrifvet på papper, att Hallström får behålla dessa penningar, förr har Riksdagen ingen garanti för att den barmhertighet, den skulle öfva mot herr Hallström, verkligen blir en barmhertighet mot honom, och då det dessutom är ett farligt exempel för framtiden, så anhåller jag, herr talman, om afslag.

(Forts.)

Herr vice talmannen: Den förste talaren började sitt anförande med och grundade sitt yrkande om afslag framför allt derpå, att Riksdagen beviljat 740,000 kronor till den ifrågavarande byggnaden med vilkor att huset utan vidare kostnad för Riksdagen skulle uppföras. Det är också uppfördt utan vidare kostnad för Riksdagen. De kostnader, som detta monumentala hus har framkallat utöfver Riksdagens anslag och som äro högst betydliga, de hafva blifvit af universitetet betäckta med undantag af den sorgliga förlust, om hvilken vi här tala, och som utgör den olycklige byggmästarens bidrag till byggnaden. Något rättsanspråk har icke kunnat framställas mot universitetet i anledning af den förlust byggmästaren har gjort, och han har icke heller ifrågasatt att göra det på det goda skälet, att universitetet i fråga om dess sätt att behandla honom icke kunnat läggas något till last, som kunnat grundlägga ett sådant anspråk. Hade ett sådant anspråk kunnat ifrågakomma eller om för husets färdigbyggande ett ytterligare anslag begärts, då hade man kunnat, på sätt den förste talaren gjort, åberopa Riksdagens beslut och vilkor att vara fri från vidare anslag. Men nu är icke så förhållandet, utan Riksdagen står inför en framställning från Kongl. Maj:t, om hvilken universitetets samtliga myndigheter förklarar, att det skulle vara dem kärt, om derpå i någon mån kunde göras afseende, och som icke gäller något annat än en handling af billighet och barmhertighet. Äfven om universitetet skulle hafva kunnat med Kongl. Maj:ts tillstånd använda af sina medel till en sådan utgift, hvilket torde vara mer än tvifvelaktigt, så har universitetet icke några medel, som kunde dertill användas, ty de enda tillgångar, som stå för tillfälliga behof till universitetets förfogande eller den s. k. reservfonden, är så medtagen, att den på långt när icke i närvarande stund uppgår till den summa, hvarom här är fråga.

Jag instämmer på det lifligaste med herr chefen för cklestiastikdepartementet i hans yttrande att man icke bör låta denna monumentala byggnad stå äfven såsom ett monument af den mans fullständiga ruin, hvilken likväl vid uppförandet deraf i mycket hög grad ådagalagt förtjenster, och som, om han också beklagligtvis vid anbudets afemnande visat, att han icke kunde räkna, likväl genom den förlust, han gör, äfven om anslaget beviljas, lär ha hafva blifvit mer än tillräckligt straffad.

Här har vidare upptagits den frågan, huru vida detta anslag skall komma Hallström eller hans borgenärer till godo. Jag ber kammaren att icke sysselsätta sig med denna fråga. Det är sannerligen icke Riksdagen värdigt att tänka på, om de medel, som Riksdagen af billighet och barmhertighet gifver såsom ersättning för en förlust, skola i någon mån användas till det ena eller andra ändamålet, och framför allt icke att söka garantier för att den, som emottager gåfvan, icke i någon mån använder den att göra rätt för sig. Goda skäl föreligga emellertid för

det antagandet, att borgenärerna äro så välvilligt stämnda, att de icke komma att göra anspråk derpå, men emot misstänksamheten är det aldrig möjligt att anföra några tillräckliga skäl, utan att söka att få svart på vitt på förhållandet och det vore enligt mitt förmenande nära nog det sämsta Riksdagen kunde taga sig till.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Sandberg: Ehuru jag för min del icke kan annat än instämma i den förste talarens yttrande, att det är ett särdeles betänkligt prejudikat att bevilja en entreprenör ersättning för den förlust, han möjligen gjort på ett arbete, så förstår jag dock väl, att man från barmhertighetens synpunkt kan vara af olika tanke derom. Men vill man från denna synpunkt gifva en nationalbelöning åt byggmästaren Hallström, därför att han på ett berömvärdt och förtjenstfullt sätt uppfört en monumental byggnad, så finner jag, i olikhet med den siste talaren, det just vara Riksdagen värdigt att draga försorg derom, att denna belöning verkligen kommer nämnde byggmästare och hans familj till godo. För att vinna detta mål anser jag det vara bäst att afslå utskottets hemställan i både 1:sta och 2:dra punkten och deremot i enlighet med Kongl. Maj:ts proposition bevilja byggmästaren Hallström under hans återstående lifstid ett årsunderhåll af 3,000 kronor.

Herr Lundin: Det må anses obetänksamt af mig att, sedan så många aktningvärda män yttrat sig i frågan, besvara med ett ytterligare anförande, men konsekvensen fordrar det. Jag har lifligt i mitt minne hvad som förekom, när till behandling förelåg frågan om ersättning för kasernbyggnaderna på Ladugårdsgärdet till byggmästaren Möllers borgesmän. Det var flere, som tecknat borgen, men det var egentligen en, som fick sitta emellan. Det framställda anspråket afslögs emellertid på den grund, att Riksdagen ansåg sig icke kunna bevilja något sådant. Jag anser det därför icke konsekvent att här förfara på annat sätt i fråga om byggmästaren Hallström, ehuru hvad som anförts till förmån för förslaget nog tilltalar min känsla. Vore här fråga om en insamling för honom, så skulle jag mycket gerna deltaga deri, men att betunga statsverket med en sådan skänk, hvarom här är fråga, det anser jag icke vara rätt.

Om vi gå tillbaka i tiden och tänka på de sorgliga förhållanden, som inträffade med domänarrendatorerna, så finna vi, att icke blott desse utan äfven deras borgesmän hafva blifvit utblottade och många familjer fått gå från hus och hem utan att Riksdagen lemnat dem någon ersättning. Skulle Riksdagen börja inslä på den vägen, att enskilde skulle få ersättning så snart de lidit förlust, så tror jag, att vi handla obetänksamt. Vi kunna då icke veta, hvar det hamnar. Bevilja vi anslag åt en person, så begå vi en orättvisa mot andra, om de icke få hjälp i samma nödställda belägenhet.

På grund häraf yrkar jag afslag å utskottets betänkande.

Hans excellens herr statsministern friherre Åkerhielm:

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad gjorde herr greffen

Ersättning åt byggmästaren C. H. Hallström för lidna förluster å universitetsbyggnaden i Upsala.

(Forts.)

Ersättning åt
byggmästaren
C. H. Hall
ström för lidna
förluster å
universitets-
byggnaden i
Upsala.
(Forts.)

och talmannen i enlighet med de yrkanden, som derunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad ntskottet i förevarande moment hemställt och vidare på afslag derå, hvarefter den förra propositionen upprepades och förklarades vara med öfvervägande ja besvarad.

Mom. b).

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs å nyo och lades till handlingarna statsutskottets den 3 och 5 innevarande maj bordlagda memorial n:o 63, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut beträffande Kongl. Maj:ts proposition angående uppförande af ett kasernetablissemant i Jemtland för en artilleri-division.

Herr Sandberg, som på begäran erhöil ordet, yttrade: På uppdrag af herr von Sydow tillåter jag mig vördsamt anhålla om ledighet för honom från riksdagsgöromålen under den återstående delen af riksdagen.

På gjord proposition beviljade kammaren herr von Sydow den sålunda begärda ledigheten.

Derjemte erhöillo herrar af *Burén* och *Carlborg* begärd ledighet från riksdagsgöromålen, den förre under fjorton dagar från den 9 och den senare under åtta dagar från och med den 10 i denna månad.

Upplästes ett inkommet läkarebetyg af följande lydelse:

Att herr konsuln och riddaren *P. Olsson* för den återstående delen af innevarande riksdag behöfver ledighet för sin helsas värdande intyg på heder och samvete.

Helsingborg den 29 april 1890.

G. Naumann,
Lasarettsläkare.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 48, till Konungen med förslag till lag angående ändrad lydelse af 15 kap. 1 § rättegångsbalken.

Justerades tio protokollsutdrag för denna dag.

Kammaren åtskildes kl. 3,2 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.

Onsdagen den 7 maj e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7 e. m., och dess förhandlingar leddes af herr vice talmannen.

Anmälades och bordlades sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 4, i anledning af Kongl. Maj:ts i propositionen n:o 8 framställda förslag till lag angående skyldighet att anskaffa och underhålla bostad eller lemna hyresersättning åt provinsialläkare äfvensom i ämnet väckta motioner;

h varefter kammaren, på framställning af herr vice talmannen beslöt, att detta utlåtande skulle på föredragningslistan till nästa sammanträde uppföras näst efter statsutskottets utlåtande n:o 66.

Upplästes och godkändes ett uppsatt förslag till kammarens skrifvelse till Konungen med anmälan om ledigheter inom kammaren, hvilka skola innan nästa lagtima riksdag genom val fyllas.

Kammaren åtskildes kl. 7,4 e. m.

In fidem

A. von Krusenstjerna.

Fredagen den 9 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

På begäran af herr *Reuterswärd* beviljades honom ledighet från riksdagsgöromålen under fjorton dagar från den 12 i denna månad.

Anmäldes och bordlades:

konstitutionsutskottets utlåtande n:o 15, i anledning af väckt motion om ändrad lydelse af §§ 60 och 61 regeringsformen;

statsutskottets utlåtanden:

n:o 68, i anledning af väckta motioner om pension åt affidne f. d. generaldirektören M. Huss' enka, Christina Maria Charlotta Huss, född Bergenstråhle; och

n:o 69, i anledning af Kongl. Maj:ts proposition angående anvisande af medel för inköp af jernvägen mellan Luleå och norska gränsen;

lagutskottets utlåtanden:

n:o 53, i anledning af väckta motioner om lagstiftningsåtgärder i syfte att skydda arbetare mot förlust vid inställande af arbetsföretag;

n:o 54, i anledning af väckta motioner om förmånsrätt för afgifter till presterskapet; samt

n:o 55, i anledning af väckt motion om ändring i gällande bestämmelser angående utfarts- och byvägar;

Riksdagens särskilda utskotts utlåtande n:o 2, i anledning af ej mindre Kongl. Maj:ts propositioner med förslag till förordning angående försäkring för olycksfall i arbetet och angående anslag till en riksförsäkringsanstalt än äfven herr A. Hedins motion med förslag till lag om försäkring för olycksfall i arbetet; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande n:o 12, i anledning af väckt motion angående skrifvelse till Konungen i fråga om afgörande genom skiljedomstol af tvister, som kunna uppkomma emellan Sverige och främmande magter.

Uplästes och godkändes konstitutionsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 49, till Konungen i anledning af Kongl. Maj:ts proposition med förslag till ändringar i 50, 70, 72, 98 och 109 §§ regeringsformen samt 32, 65, 68, 71 och 73 §§ riksdagsordningen.

Föredrogs ett från Andra Kammaren ankommet protokollutdrag, n:o 251, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om utredning angående möjligheten att bereda tillfälle för mindre bemedlade att bilda egna jordbruk.

Herr Reuterswård: Jag anhåller, herr grefve och talman, att kammaren ville besluta, att det nu upplästa protokollutdraget måtte remitteras till Första Kammarens tillfälliga utskott n:o 1.

På gjord proposition biföll kammaren denna hemställan.

Upplästes och godkändes Riksdagens kanslis förslag till nedan-nämnda delar af riksdagsbeslutet:

- n:o 1, ingressen;
- n:o 2, slutmeningen;
- n:o 3, angående bankovinsten;
- n:o 4, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken;
- n:o 5, angående jemkning af den på hemman å landet hvilande inqvarteringsbörd;
- n:o 6, angående upphäfvande af 8 kap. 2 § 5 mom. rättegångsbalken;
- n:o 7, angående val af justitieombudsman och hans suppleant;
- n:o 8, angående ändrad lydelse af 15 kap. 3 § rättegångsbalken;
- n:o 9, angående upphäfvande af 5, 6 och 8 §§ samt ändrad lydelse af 7 § i 12 kap. ärfdebalken;
- n:o 10, angående tillsyn å god mans förvaltning af frånvarandes lott i dödsbo;
- n:o 11, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksgäldskontoret;
- n:o 12, angående ansvarsfrihet för fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret i fråga om de under år 1889 af dem vidtagna åtgärder i afseende å uppförandet af riksdags- och riksbankshus å Helgeandsholmen;
- n:o 13, om ändrad lydelse af §§ 11 och 13 i lagen angående lösdrifvares behandling den 12 juni 1885;
- n:o 14, angående ändrad lydelse af 67 § konkurslagen den 18 september 1862 och af 3 § i lagen angående enskild sedelutgifvande banks, bankaktiebolags och sparbanks konkurs den 7 juni 1889;
- n:o 15, angående ifrågasatt förändrad lydelse i vissa delar af värnpligtslagen den 5 juni 1885;
- n:o 16, angående uppsägande af gällande handelstraktater med Frankrike och Spanien;
- n:o 17, angående tillägg till § 23 i förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd den 21 mars 1862;
- n:o 18, angående val af fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret;

n:o 19, angående sådan ändring i gällande kommunal- och folkskolelagstiftning, att, der kyrkoförsamling består af flera kommuner, hvarje kommun må ega rätt att förvalta sitt skolväsende och inom sig utse skolråd;

n:o 20, angående ändrad lydelse af § 16 samt tillägg till § 63 i förordningen om landsting den 21 mars 1862;

n:o 21, angående Sveriges och Norges ömsesidiga handels- och sjöfartsförhållanden;

n:o 22, angående ifrågasatt ändrad lydelse af 74 § regeringsformen; samt

n:o 23, angående ändrad lydelse af första stycket af 135 § i stadgan om skiftesverket i riket den 9 november 1866.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran nedannämnda den 7 i denna månad bordlagda ärenden, nemligen: statsutskottets utlåtande n:o 66, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 4, statsutskottets utlåtande n:o 67 och bevillningsutskottets memorial n:o 13.

Vid föredragning af bankoutskottets den 7 innevarande maj bordlagda memorial n:o 14, med förslag till voteringsproposition med anledning af kamrarnes olika beslut i fråga om inrättande af nya afdelningskontor af riksbanken, godkändes den föreslagna voteringspropositionen.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran lagutskottets den 7 i denna månad bordlagda memorial, n:o 51, och utlåtande n:o 52 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts samma dag bordlagda utlåtande n:o 11.

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr grefven och talmannen beslöts, att de ärenden, som denna dag bordlagts första gången, skulle uppföras främst på föredragningslistan till nästa sammanträde.

Kammaren åtskildes kl. 2,51 e. m.

In fidem
A. von Krusenstjerna.